

ОЛЕГ ОЛЪЖИЧ

ВЕЛИЧИСТЬ
MAJESTY

ЧІКАГО-1969

Oleh Olshych

M A J E S T Y

Poetry and Poems

Edited by Theodore Kurpita

Preface by Wolodimir Derzhawin

**Published by ODWU. Second Branch in Chicago
Chicago, 1969**

ОЛЕГ ОЛЬЖИЧ

ВЕЛИЧНІСТЬ

ПОЕЗІЇ І ПОЕМИ

Зредагував Теодор Курпіта

Вступну статтю написав Володимир Державин

Обкладинка роботи Любомира Рихтицького

**Видано фондами 2 Відділу ОДУ в Чікаго ім. О. Ольжича
Чікаго, 1969**

ОЛЕГ ОЛЬЖИЧ

ОЛЕГ ОЛЬЖИЧ

Поєт він і воїн... Герой, що нас зве
Змагатись по ріні за вежі...
І вірити важко, що він не живе
Та вже не провадить на стежі. . .

Не хочеться вірить у слово страшне,
У вістку, як атом, жахливу,
Що згас України найчайніший нерв
І стяг її третього зрыву. . .

Що згасла людина, мов Правда, свята,
Що вчила — для справи потреби —
Сім куль віддавати у грули катам,
А восьму — лишати для себе.

Здається — ще вчора він ткав Городок,
Ще вчора світив аж до ранку,
Мішаючи бронзу і кремінь думок
Для шляху з підзамча до замку. . .

Здається — учора, без їжі і сну,
Вирізьблював Война черти
І жалував гірко, що вдруге йому
Не вдається за волю померти. . .

Сьогодні він мертвий. . . На шляху доріг
Лежить без тризуба і ленти,
Та лишене слово, мов янгольський ріг,
Дзвеніть крізь серця й континенти. . .

Ясним залишив він нам серце своє
І душу все чинну та юну,
Як другий командир і перший боєць
Незримих дивізій ОУН—у.

І важко повірить в трагедії глиб,
Що впав той, що кликав не втрічі:
Ніхто бо знає години, коли
І де його справа покличе. . .

Ішо вмер полководець в буренму добу,
Віддавши життя не на рати,
І, вирісши левом, людиною був
Та мовив: Товаришу. . . Брате. . .

Хоч в краю чужому навсе він погас
На свастики чорній голготі,
Та з гробу веде нас, як другий Тарас,
За Крути, Базар і Суботів. . .

Підклав він під душі нам вічний вогонь
І марне червона нагайка,
Бо біль України над гробом його
Жеврить, як безсмертя китайка.

Як час невідкличний зірве смерти гать,
Ніхто з нас не вимовить: Камо?
І з Ольжича словом підем возвдвигать
З підзамч Володимирський Замок.

Олег Стюарт

ОЛЕГ ОЛЬЖИЧ
ПОЕТ НАЦІОНАЛЬНОГО ГЕРОІЗМУ
(Д-р Олег Кандиба 1908 — 1944)

*Нам дано відрізнити зло й добре,
мале і велике,
І прославити вірність, невинність
і жертву героя.*
О. Ольжич

У нашій літературі, що впродовж цілого XIX сторіччя зберігала щільний контакт із героїчним епосом козацьких дум, а за ХХ позначилась героїчною тематикою І. Франка, Лесі Українки, Ю. Липи, Ю. Яновського, Є. Маланюка, М. Чирського і багатьох інших — визначення поезії О. Ольжича, як поезії національного героїзму, може викликати подив. Адже героїзм, за емоційною природою своєю, скрізь той самий. Проте героїчна тематика — це ще не є героїчний світогляд. Поезію Ольжича героїзм не лише скрізь тематично просякає, але й становить її творчу психічну домінанту. Це героїзм органічний, незалежний від зовнішніх чинників і, сказати б, обсолютний. У героїчній тематиці інших наших поетів і белетристів незрідка відчувається, що це промовляє героїзм людини національно покривданої, отже, наколи не вимушений, то, принаймні, якоюсь мірою зумовлений тими чи іншими історичними подіями та ситуаціями. Героїзм у поезії Ольжича — вільно обраний і вільний усіякого розрахунку, всякої думки про духову чи іншу нагороду: він сам — своя найвища й, суттю кажучи, єдина гідна нагорода, нагорода, що вища навіть за славу:

*Шляхи — велетенські гадюки...
Невгнутій, розмірений крок...
Діла і змагання сторукі,
І смерть, як найвищий вінок.*

Героїзм у О. Ольжича не випливає з національно-державницького патріотизму (як це майже скрізь у нашій сьогоднішній поезії), а радше збігається з ним, як два рівнобіжні вияви того самого глибинно ідеалістичного світогляду, що

кульмінує в піднесенні цілком вільно обраної самопожертви — в тому екстатичному піднесенні, яке так геніяльно висловлене в поезії Ольжича «Піхотинець», де «душа відділилась від тіла», що «струнке і спокійне, ступає в холодних рядах», бо —

*До віку його не обійме
Ні сумнів, ні згадка, ні страх.
І радісно духу дивиться,
Як тіло тяга кулемет,
Стискає гарячу рушницю
І вперто повзе наперед.*

Узята в цілому, як органічна духована єдність, поезія Ольжича подає високоартистично оформлену синтезу найвищих ідейних рис і вольових прагнень українського націоналізму, поєднуючи їх у величний монумент героїчного світогляду й чину. Ольжич належав до групи письменників-націоналістів, що визначали свій світогляд, як «трагічний оптимізм». Це назва, очевидна річ, умовна, а для самого Ольжича й зовсім сумнівна, бо його світогляд склерований не на трагічне в житті людей і народів, а на цілковите переборення трагічного первня, і переборення не через оптимізм, а через героїчну самопожертву, через самовільну відмову від усіх тих духових та інших благ земних, що їх здійсненність, осяжність і бажаність саме оптимізм звичайно обстоює. Героїчний світогляд Ольжича стоїть понад оптимізмом і пессимізмом — понад позитивною чи негативною оцінкою земною дійсності; бо піднесений у ньому саможертовний героїзм не залежить ні від тієї дійсності, ані від її оцінки — тільки від емоційно-вольового напруження самої людини, і ні від чого більше. Звідси в поезії Ольжича оте начебто оптимістичне прийняття й виправдання світового буття (космосу) в усіх його реалізаціях; бо всі вони — лише матеріал і нагода для героїчного самовиявлення людини. З цього докорінно ідеалістичного погляду, практичне зацікавлення в реальній перемозі якоюсь мірою поступається перед духового перемогою — перед готов-

вістю до самопожертви — і найгірше лихоліття обертається на найкращу нагоду для героїчного чину:

Колись нашадкам стане час наш — «час
Понурих воєн, варварських звичаїв» —
(Цей час ласкавий, що так щедро нас
Чеснотами відвічними вінчає!. . .)

Бо, як писав сам Ольжич 1938 року в альманасі «В Авангарді» героїчна доба, в передовій стежі якої знайшлася, завдяки глибині свого переродження, Україна, гряде! Чуємо її непереможний могутній хід. Бачимо ввесь безмір простору, що відкривається людині героїчної духовості». . .

Очевидно, ця героїчна духовість ні в якому разі не становить довільної самоцілі- «чину заради чину», відриву від конкретних історичних потреб власної нації — хоч і для неї, за щирим переконанням Ольжича, героїчна слава повинна бути над усе:

«Приходимо до питання провідної ідеї української духовості, яка б висловлювала покликання української нації. Є це ідея, в ім'я якої повстав колись Переяслав: «зане переяславу отрок той», і в ім'я якої Святослав кликав «не посorumити землі руської» — ідея Слави. Ідея ця вкороновує цілу тут накреслену українську духовість. Випливає вона з цілості войовничого й героїчного світогляду народу і значить у своїй істоті моральний наказ героїчного повнення суспільностичного ідеалу». (Олег Кандиба: Сонце Слави, посм. вид. 1947 р.).

«Суцільна в своїй органічній войовничості, осяній лицарськими чеснотами, ступає вона (нація) по своєму історичному шляху за наказом Великого Роду, віддавши себе всю на службу найвищій ідеї своєї духовості та історії — ідеї Слави». (Передмова до «Золотого Слова», 1941 р.).

До цієї концепції історичного покликання української нації можна приставати або не приставати, але не можна не ставитись до неї з найглибшим пієтизмом. У всякому випадку з неї ясно випливає, що геройзм Ольжичевого світогляду є безумовний, проте не самоцільний: він базується на ідеї національно-державного покликання, а за останню й найви-

щу мету має здійснення в людстві того самого божественного космічного ладу, що панує в природі, де «ні хмарам, ні зорям не вузько, сповняючи вічний закон»; бо немає для нього істотної різниці навіть між автострадами на земній поверхні і шляхами світил на небі — такою мірою проймає поета патос **єдиного світового закону, втіленого і в його власному творчому й геройчному шляху:**

*Лягли на перса зимної землі
Шляхи асфальтові, ясні і прості,
І невідкличні прагнення твої —
Як сонце у холодній високості.*

Постати може хібащо запитання — чи фактично відповідає цей скрайній і екстатичний героїзм сьогоднішньому національному світоглядові українського народу, чи не є він на сьогодні утопійним? На це можна і слід відповісти, що є поети, які відтворюють і фіксують у своїх мистецьких осягах історичний або сьогоднішній світогляд своєї нації — і це вже становить превелику національну заслугу — але є й поети, що той **світогляд творять на майбутнє** — і мають на це право; бо хоча національний світогляд корениться в національних традиціях, проте він на них не обмежується, але повинен рости не лише з них, але й понад них. Як це дуже влучно зформулював С. Николишин: «Народ дістав послання, а ті, хто іх укладають, єдині мають право на ім'я великих людей. Традиції не всі шануються і перебираються, а — вибираються. Підходячі — культивуються, шкідливі-нищаться. Із титулу тільки українськості ніщо не має права на індульгенцію, **тим паче — на культ**» (**«Культурна політика большевиків і український культурний процес», 1947, стр. 47**).

Гадаємо, що ніхто й ніщо не впливає на національний світогляд глибше й плодотворніше, як великий поет і великий мислитель — зокрема, коли це герой, що заплатив своїм життям за вічність своїй ідеї. Отак вчення життя й геройчна смерть Сократа поклали непроминущий відбиток на цілий світогляд греко-римської античності. Не складатимемо тут пророцтв **і не вирішатимемо, чи має поезія Ольжича посісти в нашій національній літературі найближчого майбутнього**

таке керівне становище, як Шевченкова — за XIX сторіччя, або ж І. Франка й *Лесі Українки* — на переламі минулого й поточного віків; обмежимось об'єктивною констатацією, що вона того гідна, бо становить наш національний прапор, наше найглибше національне слово в поетичному мистецтві. Нехай же править вона за нехібний дороговказ нашому національному письменству прийдешніх поколінь!

Монументальність Ольжичевого стилю, така неповторна в цілій українській поезії, спирається на тому, що Ольжич, мабуть, єдиний майстер українського віршу, виразно обдарований епічним хистом. Віршований епос є українському письменству сливе чужий; навіть найвидатніші корифеї українського мистецького слова, коли прагнули епічного викладу, то або не осягали його стилістично (П. Куліш, М. Рильський, І. Франко в «*Мойсей*», що є епічний за ідеєю та композиційним задумом, проте в викладі лишається «ліричною поемою»), або ж осягали лише в жанровому пляні сатири й гротеску (той самий І. Франко в «*Лисі Микиті*», Ю. Клен у «*Енеїді*»). А монументальний стиль навряд чи дається здійснити на основі самого лише ліризму — як це зрештою найвиразніше виявляє поезія Є. Маланюка, така співзвучна Ольжичевій і ідейною тематикою, і очевидним потягом до монументальності, проте раз-у-раз порушуваної суб'єктивно-ліричними мотивами й висловами. Леся Українка — чи не єдиний український поет, що справді осягнув був монументального стилю ще перед Ольжичем — спромоглась на це виключно в драматичних творах і на основі суто драматичних мистецьких засобів.

Ольжичеві мистецтво епічного викладу є неначе органічно притаманне. Пригадаймо хоча б неперевершений у своїй стисливій виразності образ латинської старовини в поемі «Люкреція» (І): «червоний камінь і пісок Ардея» — неначе б нічого особливого й не сказано, але яка ж самодостатня закінченість епічного опису! Пригадаймо й цілу поезію «Купець» («І блиснули на сонці ножі. . . ») — цей правдивий взірець епічної мініятюри, хоч би як емоційно насичений екзотичною патетикою. Проте вже з цих поодиноких прикладів що їхню

кількість можна б побільшити досхочу) ясно видно, що та «спічність» важить для Ольжича не як самоціль, не в характері естетично досконалого зображення й літературного втілення космосу — тільки узасаднюю велич героїчного патосу, править, сказати б, за монументальний постамент для маєтату людського воління. Той сливе скрізь епічно оспіуваний у поезії Ольжича «вічний закон» природи й цілого буття не суперечить лірично оформленій патетиці особистого героїзму — навпаки, підносить її на рівень трагічної монументальності в тих візіях екстази, коли «душа рікою вийшла з берегів»; бо «нам дано відрізнити зло й добре, мале й велике», і «буде завжди твоєю безсмертна мить постанови»:

*Господь багатий нас благословив
Дарами, що нікому не відніяни.*

.....
*Іди ж сміливо і бери один,
Твоєму серцю найхмільніший келех.*

У цьому ляйтмотиві вільного, самовідповідального й неперемінного вибору (порівн. також «Незнаному Воякові», розділи 6 — 9) кульмінує героїчний патос Ольжичевої поезії, виразно перекликається з прометеїзмом І. Франка й Лесі Українки, і в ньому ж лірична динаміка Ольжичева увінчує собою «сірий граніт» епічної образності — немов та квітка саксифрага-ломикамінь у безсмертному вірші найбільшої української поетки («Битим шляхом та крутим. . . ») — створюючи неперевершену в світовому письменстві монументальність поетичного стилю.

Належне ідейне й мистецьке сприймання поезії Ольжича вимагає від читача високого рівня літературної культури — ба навіть чималої обізнаності з передісторією та історією Європи, наколи йдеться про такі численні в поета вірші з мітичною, археологічною й історичною тематикою. Очевидна предилекція Ольжича до цієї тематики часто зазнає грунтовно хибних пояснень. Отак, напр., польський критик Ю. Лободовський, захоплено вітаючи першу збірку поезій Ольжича «Рінь» (1935) — мовляв, «малий томик Ольжича дає найкраще поняття про психічний характер української поезії, яка

перед невидною ще й захованою долею українського народу лине високо, як Самотракійська Ніке перед човнами Темістокля, що пливуть по заливу Саляміни добувати перемогу» — зазначає, проте, разом із цим, начебто «класичний і мистецький авторів релятивізм наказав йому далекойдучу об'єктивізацію національної долі, що ніколи не виступає безпосередньо, але захована під псевдонімами історичних епізодів старовинного й середньовічного минулого» («Напередодні», 1937, ч. 2). — Цілковита фантастика! Незрівняно вірніше підійшов до цього питання український поет і соратник Ольжича в славетній вітниківській «Квадризі» — Юрій Клен.

«Здається, що се людина, яка думкою витає в далеких дебрах історичного минулого і тільки ѹнколи повертається до сучасності і часами, як мандрівник з далекого краю, приносить нам рідку, коштовну перлину. Недаремне ж на нього з грубої книжки в твердих палітурках пливе «симфонія п'янка одвічного надхненого закону», недаремне ж такі метафори: «скрізь сірий мармур часу проступає», і ця екзотика: «шкур галячі плями», табор з чагарниками; серце плямисто-вогняне, як шкура леопарда, що жене кров, мов стадо кіз (Пісня пісень?); далека Японія, Німеччина, де XVI століття і «соняшна тривога» барокка уживається поруч з «яснопанцерною» сучасністю, і нарешті, — видиво золотого віку, протканих сонцем дібров, рівноваженість горя і радощів у віці срібному, грізне видиво віку мідяного, коли несите сонце, нерухомо зависле над бором, бренить і гуде:

*Кров у наших криницях. Реве здичавила худоба,
Новороджені діти спинаються хижо на ноги.*

Але ж то вік, що породжує невтишну жадобу, геройський чин, війну, а з нею відвагу; вік, про який складається безсмертні легенди, що червоним відблиском своїм освітлюють крицевий холод останнього віку, віку твердого заліза. Поет вітає зміну невпинну на незмінній землі, бо ця зміна тільки й тайт для нього безсмертну красу та забезпечує вічний

рух, вічне відродження, і спостерігання мінливої поверхні речей приводить його до мудрої проясненості, яка благословить усякий кінець:

*Лише тобою, мудрою, дано
Цьому життю піниться і іскриться,
Кінцевосте! Незрівняне вино!*

Згасає день, попеліє ніч, холоне «повногруде літо», а поет славить смерть, що є запорукою нового життя:

*Так радісно — не знати слова «знов»!
Усе вперед, вперед без повороту!*

Прийняття життя в усій його поліфонічній барвистості — це настрій, яким повіває на нас від поезії Ольжича...» («Вістник», т. II, річн. 3, кн. 6, 423-424).

Справді, вже не кажучи про цілком сьогочасну й позбавлену всяких «псевдонімів» тематику другої збірки «Вежі» (1940) і превеликої кількости окремих поезій (в тому числі і в тій самій «Ріні»), багато чого в історичній і мітичній тематиці Ольжича ніякими алегоріями чи натяками на українську сьогочасність пояснити ніяк не можна. Ні, Ольжичеві було безпосередньо близьким і рідним усе, в чому він відчував правдивий героїзм, і в боротьбі Ганнібала з Римом його однаково захоплює велич обох противників. Не історичні аналогії між минулим і сьогочасним є передусім властиві дотичним поезіям Ольжича (як от властиві вони деяким драматичним творам Лесі Українки — насамперед «Оргії»

— або ж деяким алгоритичним сонетам М. Зерова), а почуття реальної і понадреальної тотожності геройного ідеалу в цілому людстві, і більше від того — в цілому космосі. Для Ольжича легендарний бронзовий вік — не подоба сьогочасності, тим паче не алегорія, але глибина й суттєва тотожність із нею, так що він може характеризувати їх разом і згадувати модерну авіацію поряд із зміями та драконами мітичної старовини, не відчуваючи в тому жадного анахронізму й, суттєво кажучи, справді не допускаючись його. І так само природно для Ольжича — в давній казці про семи-голового змія й полонену ним королівну взяти слово в пер-

шій особі від імені самого змія (а не королівни чи лицаря-рятівника) — явище, здається; унікальне в цілому світовому письменстві, проте зрозуміле, бо тут ідеться про непопхітне завзяття змія, що ладен радше «безголовим впасті під коня» ніж зреクトись своєї коханої здобичі. Адже й ценого роду героїзм — щоправда, егоїстично-темний і тому приречений на поразку й загладу.

Цьому героїчному світоглядові править за мистецьке оформлення монументально величний класичний стиль. Беручи до уваги високий поетичний смак Ольжича, доводиться віднати, що інакше це й не могло б бути; бо, бувши висловлено якимсь менш стриманим і суворим якимсь «романтичнішим» стилем, така скрайня емоційна напруженість звучала б штучно й фальшиво. Консеквентний класицизм Ольжича стоїть поза всякою дискусією й ніколи не викликав сумніву в жодного компетентного критика; проте, аби уникнути всякої підозри щодо евентуальної національної сторонності чи упередженості, обмежимось тут на дотичному вислові критика-чужинця — вже згаданого вище Лободовського: «Ольжич. . . заслуговує на пильну увагу, і то як з огляду на велику поетичну культуру, так теж на незвичайно чистий, класично легкий і чіткий тон, що проймає всі його твори. Повна гармонія змісту й форми, почуття міри — ідуть у парі з великою пластичною висловністю» (там само).

Кілька років тому проф. І. Коровицький слушно писав: «Сувора стриманість глибокого інтелекту, ще суворіша стриманість великого таланту — склались на те, що творчість Ольжича не була нами належно оцінена, а події, що надійшли пізніше, перешкодили запіznатися з нею чужим» («Хорс», 1946, ч. I, 130). А з другого боку, аристократичний артизм і героїчна ідейність Ольжича далеко не скрізь є приступні нашим письменницьким колам, значною мірою дезорієнтованим примітивною літературною практикою й демагогічними гаслами. Нарешті, сам Ольжич прожив надто недовго, щоб дати нашому суспільству в повні відчутки незрівняну перевагу його поетичного гenія.

Проте, коли великий поет приносить у жертву національ-
ній справі своє життя — а тим самим і свою дальшу поетич-
ну творчість — то це ще нікому не дає права нехтувати його
поезію. А саме це й робиться, коли раз-у-раз сугерується
думку, начебто «особистість Ольжича, в певнім сенсі, ли-
бонь більша за його поезію», або ж, за віршованним висловом
О. Стефановича — «багато був він більш, ніж сірий і камін-
ний вірш». О. Стефанович напевне мав на увазі не що інше,
як відомі рядки Ольжича:

*На сірім граніті хоробрі
Різьблять своє мужнє ім'я*

— бо для примітивного сприймання вірш є таким, яким є те,
про що в ньому говориться. Але ж епітети «злотний» і «зо-
лотий» трапляються в Ольжича ще значно частіше, ніж «си-
рий»!

Звичайно ж, можна порівнювати людину з людиною або
мистецький твір з мистецьким твором; але порівнювання
людини з мистецьким твором (однаково, чи з її властім,
чи з чужим) свідомо ігнорує, що це є речі прямо неспівмірні,
бо належні до різних категоріальних площин буття. Це те
саме, що й питатись, що є більшим — кілометр чи сторіч-
чя.

Отже те твердження може мати лише образний сенс, сто-
совоно до різних сфер діяльності Ольжича та до її резуль-
татів і витворів, і тоді воно має означати, начебто Ольжич
більше зробив — або позитивніше себе виявив — в українсь-
кій національно-визвольній революції, аніж в українській на-
ціональній поезії. Саме це й є фундаментальна неправда.

Сказане аж ніяк не означає, з нашого боку, наміру знижу-
вати вагу її чиність національно-революційної, політичної й
публіцистичної — а теж і наукової, в галузі передісторичної
археології — діяльності Ольжича; і якщо воліємо зовсім не
заторкати її в цій статті, то саме для того, щоб тим підкре-
слити велику кривду, яку заподіюється Ольжичеві через по-
дібне нехтування його поетичного мистецтва. У модерній
українській поезії творчість Ольжича є найсвоєріднішим і най-

неповторнішим явищем. Ольжич створив власний індивідуальний поетичний стиль, в українському письменстві доти не-бувалий (лише окремі його елементи знаходимо в декого з Ольжичевих попередників — дещо, але небагато чого, в «Світlostі» Ю. Липи, погляди більше в П. Филиповича); і цей стиль він у численних творах підніс до абсолютної мистецької досконалості, до граничного близьку й артизму, ні в чому не поступаючись щодо його самобутньої своєрідності й сягаючи його мистецьким діяпазоном від нечуваної в нашій поезії ваговитої монументальності, як от:

*Долини падають і туляться до ніг,
Звивають заволі, відсахуючись, гори.
Наш пружний крок тверда земля доріг
Стрічає стогоном покори.*

— аж до нечуваної в нашій поезії легокорилої елеганції, як от:

*Знов не вгору несміливим зором —
В безкраї степів.
Жити повно, широко і скоро
І урвать, як спів.
Як колись, горіти і п'яніти,
Шоломом п'ючи,
І життя наопашку носити
На однім плечі.*

Тож нехай зрозуміють ті, кому припав почесний і відповідальний обов'язок — тримати далі національний прапор, що впав із похололої руки поета-героя —: «Esce Poeta! — аби не довелось майбутньому історикові, що скаже: «Лише велика нація могла породити великого поета» — додати по цьому: «але за його часів та нація ще не була свідома себе й не пізнала себе в ньому».

Володимир Державин

ВІД РЕДАКЦІЇ

Книга, що в Ваших руках, — це перше, можливо, повне видання друкованої поетичної творчості Олега Ольжича, видатного поета української націоналістичної мислі й провідного члена ОУН, що за свою любов до Рідної Землі згинув 1944 року в гітлерівському концтаборі в Саксенгаузені.

Де спочило, замучене вандалами Третього Райху, тіло д-ра Олега Кандиби-Ольжича, ніхто не знає, але нам відома близькуча Його літературна творчість, яку в 25-річчя смерти промінентного Автора ми зібрали й видаємо друком для вшанування Його світлої пам'яті.

Занурений у революційну й наукову діяльність, Ольжич не приділяв великої уваги своїм літературним словам. „Нащо слова? Ми діло несемо. Ніщо мистецтво і мана теорій.”

У світлі такого твердження — майже всі Його досі друковані поетичні твори носять печать поспіху постою. Видні правописні, мовні, друкарські й редакторські недогляди.

У теперішньому виданні друкованої літературної спадщини О. Ольжича я з проф. В. Державином проглянув кожен рядок, дещо справлено та дещо доповнено. Головним недоліком цього збірника є брак автографів Автора та непевність, чи вдалося розшукати все, що Ольжич, як поет, видрукував. Та живемо поза Ужайною, далеко від літературних музеїв, бібліотек і книгоєздірень і свою працю вважаю тільки черговим матеріалом черговому редакторові поетичної творчості все живого Відомого Бійця.

Хай же ця книга буде золотим пам'ятником на невідомій могилі Ольжича та нев'янучою трояндовою відомому гробі Державина, що допоміг його здвигнути.

Теодор Куршіта

РІНЬ

1935

*Дні Твої скалічено криваво,
За туманом — мережить мета...*

Є. Маланюк

РІНЬ

Де шлях у жовті врізується стіни
І урвище над закрутом стремить,
Наш погляд, неуважливий намить,
Затримує жорсткий прошарок ріні.

Вона суха і сіра. Але вії
Примкнеш перед камінням у піску —
І раптом чуєш силу вод рвучку
Та різкість вітру, що над ними віє.

АРХЕОЛОГІЯ

Л. Мосандзові

Поважна мова вроочистих вітрин,
Уривчасті передвіку аннали.
— «Ми жали хліб. Ми вигадали млин.
Ми знали мідь. Ми завжди воювали.

— Мене забито в чесному бою,
Поховано дбайливою сім'єю.
Як не стояти так, як я стою
В просторій залі мудрого музею?» —

• • • • • • • •

Так виразно ввижається мені
Палючими безсонними ночами:
Я жив колись у простім курені
Над озером з ясними берегами.

СКІЛЬКИ СОНЦЯ

Скільки сонця ллється на землю,
Як зідхає земля по зливі.

Від води обважніла зелень,
Від проміння — брунатне тіло.

У правиці бадьюрій кремінь,
У долоні медові смокви.
Чи не ласка на чолі в мене,
Чи не щастям іскриться око?

Наше плем'я не є велике,
Та по шатрах доволі страви.
Лев пругастий, загнуті ікли,
Заховався в пожовклих травах.

ВЕЧІР

Вечір. Дивлюся на сині скелі.
Злотне небо сперлося на скелі.
З-заду плещуть огнища веселі.
Вколо ватер друзі, теж веселі.

Гей, чужі нездолані долини!
В'ється дим і плине в бік долини.
Так на завтра ми туди поплинем.
Як ріка неструмана, поплинем.

КУПЕЦЬ

I блиснули на сонці ножі,
I метнулись червоні обличчя,
I упав на пісок, і лежить,
I, байдужий, помстити не кличе.

Золота-золота борода
Підпливає рожевою кров'ю.
Двадцять літ — незабутні літа! —
Жив він сам небезпечною грою.

Сине — небо і синя — ріка.
I удари по ній — кришталеві
Поплили. I в дібровах стиха,
Як затихнуть чутки по купцеві.

ПОЛЯ — ОБЛОГИ І БУР'ЯН

Поля — облоги і бур'ян.
Все рідше й рідше плуг їх опе.
Молочний ранішній туман
Про щось заховане говорить.

Щороку меншають стада.
Страшні хати у тихім сконі.
Зате бо кожному впада, —
Дорожча зброя і комоні.

І часто стихне раптом сміх
У гурті між чоловіками.
І слово Південь з уст тонких
Зірветься і впаде, як камінь.

ВЧОРА ЛИШИЛИСЬ ЗА НАМИ

Вчора лишились за нами у мряці ліси,
Вчора відкрилась рожева умита долина.
Хлипає тихо розбита рука. — О, як пси,
Билась за місто блискуча дружина! —

Чудно, так чудно ходити по камені цім,
Пальцем торкати розставлені білі фігури.
Знов іде хмара і стомлено котиться грім.
Друзі жартують, вбираючи козячі шкури.

ГАЛЛИ

О, невмолимі скам'янілі дні.
Тверда рука над людьми і богами!
. . . Чигає там, у сірій далині,
Лягає горами за нами.
Ми подолаєм знов. Ще не одні
Нам скоряться. Над все є вірна криця.
Та нам також судилося розбітися
Колись і десь об гори кам'яні.

НОВОБРАНЕЦЬ

Такі чужі ці низькі, синяві гори.
Когорта прийшла в село на спочинок.
Поховались біляві полохливі дівчата.
Нависає гілля могутніх дубів.

О, шляхи ці і курява, і гальські простори.
Товариші оповідають сміховинок.
Вечір. Мариться біле кампанське місто, мати,
Скромна сестра і галас маліх братів.

ГОТИ

Похмурний день зачайвся в тумані.
Над бродом ржуть, полохаючись, коні.
Мій меч бринить, та чую, що на грани
Мене не зрадять крицеві долоні.

Учора твердо так, без повороту,
Промовив: ні, суворий до останку.
І цілу ніч під бурю і під сльоту
Процілував я оп'янілу бранку.

Хай анти ждуть за річкою в тумані,
Мене не зрадять крицеві долоні.
І тільки образ голубий на грани
Не осінить мої гарячі скроні.

ТІСНО УВЕЧОРІ

Тісно увечорі. Душать прокурені стіни.
Вийшов. Розглянувся. Снігу по пояс.
Сонце кривавиться в пущі. Ворується тіні.
Тепло. А голос — як оливко, голос.

Десь він іде. Коляда десь ступає широко.
Місяць — і вкриють галявини радісні вруна. . .
Місяць — ізнов над борами, і знов, як щороку,
Гуси напилють у блакиті незлічені струни.

ЗМІЙ

Ніч усю верзлися сни недобрій,
Рідний замок в мареві заграв. . .
Цілу ніч, такий страшний, на обрії
Срібний місяць пущами блукав.

А сьогодні вітер квилить мовою,
Горда скеля стогне, мов струна,
Припадає чайкою рожевою
Королівна зимна до вікна.

Не вступлюсь! Туди, на бій розпучливий,
Безголовим власті під коня!. . .
Сім голів я маю, надокучливий,
Та єдине серце маю я.

НІЧНИЙ НАПАД

Перекинувся у небі місяць.
Духи вже його третину з'їли,
Та доволі ще спливає світла,
Щоб пройти крізь нетри занімілі.
Ось вже чути дим без журних огнищ,
Вже лунають співи очманілі. . .
В нас криві ножі, блискучі списи,
Білі знаки бойові по тілі.

Утікає, скільки сили, місяць,
Западає навскоси за мряку. . .
Догадались — і товпляться нетри,
Зазирає гілка за гілляку. . .
Та як нагло увірвуться співи,
Як заб'еться бубон з переляку —
В нас криві ножі, блискучі списи,
Бойові по тілі білі знаки.

НАШ ТАБОР МІЖ ЧАГАРНИКАМИ

Наш табор між чагарниками,
І синя — лінія лісів.
Щитів і шкур гарячі плями,
Сліпучість сонця і списів.

Щодень, щоніч, то менша віддаль.
Легкий похід без вороття!
Наш бог — маленький чорний ідол
В наметі нашого вождя.

Ось він виходить — серце львине —
На тіло бризнула роса.
Ніхто списка, як він, не кине
І не відіб'є так списка!

I над річки вогню і крові,
Над власне горло — дорогі
Нам очі тужно-гебанові
I руки юні і тугі.

ХТОСЬ МЕТНУВ НЕМИНУЧУ СТРІЛУ

Хтось метнув неминучу стрілу.
Захиталось струнке оперіння,
І, негаданий креслючи лук,
Під ногами тікає каміння.

Заступило веселкою зір.
Чисті барви надиво веселі.
Замість неба і міста, і гір —
Небувалі пливуть акварелі.

Ти, що мечеш всі стріли — Один,
Тільки ласка — стріла твоя злотна.
Замість жаху бездонних глибин —
Дай узріти барвисті полотна!

МАНАСТИР

Вранці — сонце і небо чисте,
І пташині радісні хори.
О, хвала, хвала Тобі, Христе,
Ізцілилося серце хворе.

І пожовклій руці — ніга,
І червневий день — миттю
Покривати Твою Книгу
Позолотою і блакиттю.

Де вагання всі молодечі,
Де лицарські мої гордині?
І кладе цинобровий вечір
Темносині, густі тіні.

АКВАРІЮМ

М. А.

На хмурих сходах зупинись наміть
Заглянути у казку баговинну.
Ось промінь впав з-посеред верховіть
І засвітив його шматком бурштину.

На листя ти задивишся бліде,
На черепашку равлика прозору,
І в цю хвилину дівчина пройде
З школлярським ранцем сходами нагору.

І ти вже знаєш: проминуть роки,
А ти ховатимеш, немов коштовність,
Води бурштин і одягу кратки,
Однаково прекрасну невимовність.

ПРИСВЯТА

A. M.*

У твоїх покоях сутінь,
Синя сутінь звідкись з України,
І журбі в них так безпечно.
Його образ, тихий літній вечір
Над смутними луками Горині,
Образ тихий, наче вечір.

А ти знаєш, сьогодні уранці розривалися хмари
І з прокльонами сонце шалене било в дужі літаври.
Там, горою, по стернях, величні й страшні, як почвари,
Переходили люди з серцями мідяними!

• • • • • • • • • • • • • • •

* За усним твердженням д-ра Антоновича Марка, цей стилістично зовсім незвичайний для О. Ольжича вірш, становить, за своїм задумом, літературну пародію на деякі твори поета Олекси Стеафновича.

ПАЛЕОНТОЛОГІЧНА РОБІТНЯ

День — прямокутник матового скла,
Велика грудка кинутого снігу
На ясність дум. На маєстат чола.
На стіл просторий і розкриту книгу.

Просте каміння — як прості слова, —
Відбите листя — шелесті і шуми, —
Вони звучать, мов мушля, що хова
Ще музику глибинної задуми.

Чим заступити ці легкі рядки,
Прозору радість творчого спокою,
Речевість і упевненість руки?
Та вийдеш ти з затишного покою

І десь на розі, десь, де ми берем
До рук газету, в поспісі зім'яту,
Тебе розітне лезами сурем
Невблагана екстаза атентату.

СТРАШНО В ГОРАХ ВНОЧІ

Страшно в горах вночі в самоті хати.
Небо чорне, низьке випива вічі.
Час біжить, час бринить, час сплива в вічність.
Тіло прагне дванадцять синів мати.

А на долах вітають пору яру.
Душі — дзвінко-стрункі і тіла — пружні.
І тортури стріча й стріча кару
Гордовита зухвалість, тверда мужність.

РЕВОЛЮЦІЯ

Сховалось равликом місто.
Січе його дощ, січе.
В під'їздах будов — тісно,
Набої через плече.

Забиті. Числить? Ледве.
З-під мурів — повів гниття.
Життя, що таке щедре, —
Багате таке життя.

Хто дихав хоч день так вільно,
До смерті хмельний украй.
Ти збурився пінно-пінно
І — вилилось через край.

ПІХОТИНЕЦЬ

Душа відділилась від тіла
Ще там, на майдані міськім.
Врочиста така, білокрила,
Літає і в'ється над ним.

А тіло, струнке і спокійне,
Ступає в холодних рядах.
Довіку його не обійме
Ні сумнів, ні згадка, ні страх.

І радісно духу дивиться,
Як тіло тяга кулемет,
Стискає гарячу рушницю
І вперто повзе наперед.

ДВАНАДЦЯТЬ ЛІТ КРИВАВИЛАСЬ ЗЕМЛЯ

Дванадцять літ кривавилась земля
І сципеніла , ствердла на каміння.
І застелило спалені поля
Непокориме покоління.

До перс закляклив, просячи тепла,
Тулили марно немовлята лица.
Проте їм чорне лоно віддала
Доба жорстока, як вовчиця.

Тепер дощі холодні і вітри,
Кудлаті хмари, каламутні ріки.
Але ростуть у присмерку нори
Брати, суворі і великі.

ПРОЙШЛИ ПУРПУРНІ ФЕНІКІЙСЬКІ ДНІ

Пройшли пурпурні фенікійські дні,
Замкнувши цикл, і знову так потроху
Згризає час суворо-мовчазні
Граніти легендарної епохи.

О, неба сірість, оливо води,
В густих туманах обважнілі віти.
Страшна вагітність, що несе плоди,
Які аж правнукам узріти.

І ці стрункі, сухі чоловіки.
В їх простоті ясній, давно-минулій...
Чи ви пізнаєте, вгадаєте, який
З-посеред них є Сервій Туллій?

ЗАХОДИТЬ СОНЦЕ

Заходить сонце. Кане тишина.
Холодна алябастрова Атена.
Не повернула втомлена луна
Лже-патетичний оклик Демостена.

Над морем день-у-день важка імла,
І обрис гір, в ясних дубах і липах,
Не відгадать, як помислів чола
Розважного і хитрого Філіппа.

А там, в майбутній злотній далині —
Шалені коні і гарячі лица,
Персеполіс у димі і огні
І Олександра божеська десниця.

ВОНО ЗРОСЛО

«А гострозоре, мужнє покоління
Уже росте на молодій землі».

П. Филипович

Воно зросло з шукання і розпуки,
Безжурно-мужнє, повне буйних сил,
Закохане в свої тугії луки
І в бронзу власних мускулястих тіл.

Так солодко в передчуванні бою,
Не знаючи вагання і квилінь,
Покірну землю чути під ногою
І пити зором синю далечінь.

НА ПОЛЯХ СТОРОЖКОГО СЬОГОДНІ

На полях сторожкового сьогодні
Ми міцні і глибокі резерви.
Цигарки в нас і ми не голодні,
Та болюче напружені нерви.

Там десь злякано сальва лунає.
— Не бої, а обійми братні! . . .
Ой, не так неохоче стріляє
Той, хто виріс під реви гарматні.

Ми резерви, та завтра без ляку
Із світанком піднімемось сивим.
Ну, шалена це буде атака
І скінчиться, звичайно, — проривом.

І ДНІ, І НОЧІ

І дні і ночі — Та ж коли, коли? —
Весна. — Остання, чи передостання? —
Хіба ж не всі прекрасні ми взяли
Дари дитинства і дари кохання?

Душа рікою вийшла з берегів.
— Верніть її в джерела воркітливі! —
І небо — синь, і синява — розлив,
І хвилі каламутні і мінливі.

Вдивляйся в неозору далечінь.
— А серце, серце — прaporом тріпоче! —
Різкіший вітер, чи гостріші очі?
О, шал непогамованих хотінь,
О, ласка — путь коротку і квапливу
Скінчити незміримістю пориву!. . .

НАЩО СЛОВА?

Нащо слова? Ми діло несемо.
Ніщо мистецтво і мана теорій.
Бо ж нам дано знайти життя само
В красі неповторимій і суворій.

Що вибереш, чи образ бездоганний,
А чи праобраз для усіх один?
Міцніша віра і дзвінкіший чин
За словоблудіє і за тимпами!

Ось сходить, виростає, розцвіта
Благословеніє не форми — суті:
Одвага. Непохитність. Чистота.
Милуйтесь! Беріть! І будьте, будьте! . .

• • • • • • • •

Колись нащадкам стане час наш — «час
Понурих воєн, варварських звичаїв». . .
(Цей час ласкавий, що так щедро нас
Чеснотами одвічними вінчає!...).

На згарищах, що їх покриє порох,
Не залишиться статуй кам'яних:
Лише — легенд безсмертних кілька. . . **І** їх
Втілятимуть у безконечних творах.

І ЖИЛИ У РОЗКОШАХ

І жили у розкошах, слабі і блудливі,
І не вірили в велич Кінця.
Та колись уночі, в блискавицях і зливі,
Він злетів у порожні серця.

Вранці вийшли з домів виногради зрівняти
І зрубати оливні гаї.
І безумна пустиня надхненням, як мати,
Смаглі груди одкрила свої.

Грізний боже суворих і гордо-убогих,
Купино невблаганних пустель,
Ми тобі покладем суходоли під ноги
І запалимо жертви осель.

СТРАШНИЙ СУД

(примітив)

Посеред лісів, степу
Ловіте тугу труб.
Двигтить і земля, і небо,
Надходить Страшний Суд.

Роздайте одежі гарні
І коні, і воли всі.
Достаток — одна марність,
І щастя — сліпий гріх.

Забудьте жінки й діти,
Невільні звільніть серця.
Легкі і ясні йдіте
Зустріти лице Отця.

І небо, і земля в хмарі.
Нечуваний вітер дме.
Господнє ім'я — Кара.
Господня хвала — Меч.

ВІЗІЯ

Вітри од краю до краю,
Від рана до рана дмуть.
Дерева, дахи зривають,
Пісок і тріски несуть.

На подвір'ях клунки, попони.
— І не в безвісті шлях цей? —
Широкогрудих коней
Із стайні ведуть бігцем.

На ганку щераз мати,
А ти вже доп'яв стремен.
Хлопчак, що його не взято,
Ховається під брезент.

І рветься, рветься фіртка
Квітника із слідами чобіт.
Обози — обози тільки.
На Захід ідуть і Схід.

БУВ ЖЕ ВІК ЗОЛОТИЙ

*"Tertia post illam successit aenea
proles sanior ingeniosis et ad horri-
da promptior arma, non scelerata
tamen."*

Ovid. Metam. Lib. 1.125.

Був же вік золотий, свіжі, проткані сонцем діброви,
Мед приручених бджіл, золотавість сп'янілого тіла,
Янтареві зіниці серни, що не бачили крові,
І на вітах восковість плодів, соковитих і спілих.

Та приходить вік срібний, вік простий і ясно-тверезий.
В нього рівно всього, горя й радості, праці й забави.
Віку мудро-буденний! Але похитнулись терези,
Його срібні жита вже у копах стоять попілавих.

Кров у наших криницях. Реве здичавіла худоба,
Новонароджені діти спинаються хижо на ноги.
І нелюдська жага нападає мужів, як хвороба,
І жінки безсоромні, немов од напою міцного.

А земля — не земля, тільки цегла руда і рапава.
І гуркочутъ шляхи, стугонять і гуркочутъ курні ці,
Коли плинуть по них, пропливають бундючно, як пави,
Чуті щирою міддю важкі бойові колісниці.

Біля мертирних джерел, по зів'ялих скелястих вертепах
Не мавки полохливі — гніздяться огненні дракони.
Пнуться стіни твердинь на горах серед голого степу,
На хребтах, неприкрашені, пнуться камінням червоним.

Віку бронзи, це ти, це твоє ненасичене сонце
Нерухомо повисло мутне над сухими борами
І бринить, і дзвенить, і гуде. . . І здається, що сон це,
І здається, що захід — це паща нелюдської брами.

Там випраглість пустель, плеса ляви, ліниво-кипучі,
Але надять ненатло майбутнього люті ворота.
Загрузати в пісках, обриватись з камінням із кручі
І поволі тонути в жахливих іржавих болотах.

І співати про зміїв і львів, і горіння одваги,
Про нечуваний скарб, у потворній печері укритий,
І, збираючись в грізні жорстокі і хижі ватаги,
Брати приступом замки, чи їх до кінця боронити.

Проливаючи кров у грабунках і гвалтах без ліку,
У змаганні із світом, у бої з самими собою,
Нам дано відрізнити зло й добре, мале і велике
І прославити вірність, невинність і жертву героя.

Щоб, коли небеса вкриє сталь воронена блискуча,
Сталь нової доби, що завершує коло одвічне,
Холод віку заліза мав взори нестерпно-пекучі,
Взори того, що гарне, і того, що світло-величне.

Є незмінна земля, і усе на ній зміна невпинна.
Золоте — на світанні, за дня вітряного — срібляне,
Мідь розтоплена — озеро те ж в надвечірніх годинах,
І застигле залізо — вночі, у холодних туманах.

Міцно куте з металів ще путо ніхто не роздер це.
Дня і місяця, й року чотири пори, а на гльобі —
В дужих карбах людське неспокійне і жадібне серце.
І для нього судився довічний почвірний колобіг.

НА ТРЬОХ ГОРБАХ

На трьох горбах, під знаками орла,
Ми кладемо прямі основи міста.
Видноколом утомленим лягla
Навколо нього далина імлиста.

О, горда певність дужої руки,
Набряклих м'язів радісне щеміння,
І дух, бадьорий, гострий і п'янкий,
Розколотого долотом каміння!

Зайнявся ранок, вечір зажеврів —
Горить червоно понад нами порох.
І ждуть жінки із стравою мужів
У білих, простих і важких уборах.

А в сутінках, коли пора кінчать,
Коли сурма усіх спочити кличе,
Ще довго на риштованнях стоять
Стрункі і невгомонні будівничі.

ГАННІБАЛ В ІТАЛІЇ

Він покотився з опалевих гір,
Важка лявина тіл людських і зброї,
Етрурії і Ляції простір,
Роздертий бойових слонів сурмою.

І Требія. І Канни. І ганьба
Двох консулів перед лицем полону.
І кожний раз з Великого Горба
Нервовий марш нового легіону.

І скрута знову. Завтра, чи тепер
Кінець, що наближається без стриму. . .
Здавалося, у попелі умер,
Погас вже гарячковий огник Риму.

Та клали новобранець і едил
На кожний шлях, що Він по ньому рушив,
Щити-списи, важке залізо тіл
І крицеві холодні леза — душі.

Він спотикався, ранився об них,
І кров гаряча, як піски пустелі,
На горду землю в корчах кам'яних
Прорвалася, мов струмені веселі.

Тоді стара вовчиця язиком
Прибігла облизати чорний камінь.
Постояла, оглянулась кругом
І назирці побігла за полками.

ІІ

Ось раптом похід скоршає помалий,
Зідхають груди, попускають жили.
Це наші легіони, Ганнібале,
Незримі Альпи з-заду залишили!

Спадає схил нестримано і крутого.
Не місце ласці і не місце скарзі!
І б'є холодний град жорстоко-люто
Сріблом і міддю плодоносний Тарзіс.

Важкі триреми — ворога потала —
Міцні борти, просмолені вітрила,
Як кволо ви в блакиті потопали,
Як чадно серед темряви горіли.

Як кидалась ти на списи і луки,
Пунійська Львице, яросте Ваала.
Від буряного гніву до розпуки
І від розпуки до нового шалу.

Хай Мардука огонь палає досі —
Розслаблені розкошами коліна,
Жіночі перса і тuge водосся
Тебе вже не врятують, Карthagіно!

Далеке місто на узгір'ях синіх,
Де линуть хмари і вітри північні,
Тебе приносить жертвою пустині
І здобуває нагороду — Вічність.

*Вірю, Господи! Вірю! Вірю!
Тілом усім, перейнятим уявию!
Кожен увійде, хто ляже обірою,
В царство пресвітілес, золотоглаве.*

Марко Антіох

РОЗСИПАНІ ПОЕЗІЇ

1932 — 1935

*Я вірю в великий Наказ,
Що трубить вічно в поход,
Мене, тебе, нас
Закликає до важких когорт.
Ім'я минулого — ми,
Ім'я Будущини — чин:
Хто став — є слугою тьми,
Хто в поході — звитяжець сін!*

Юрій Липа

ІЗ ЦИКЛУ «КРЕМІНЬ» 1931

ЧОРНО — СИНЯВУ РІНЬ ГРИЗУЧИ

Чорно-синяву рінь гризучи,
Нарікає і стогне ріка.
Поруч мене — гнучка і струнка,
Як скельниця оця на плечі.

По узбіччю, поритім від злив,
Кілька хмурих ялиць поп'ялось.
Бистриною підскочив лосось,
Каменюку ведмідь покотив.

Все могутніша мова ріки
І щороку понуріші дні.
Та в печері, при вірнім отні,
Дві міцні і гарячі руки.

ЗАЙНЯЛОСЬ НЕЗЕМНИМИ ОГНЯМИ

Зайннялось неземними огнями,
Поплило, затремтіло, заграло. . .
Туга, туга! Без думки, без тями,
Що повітря, здається, — замало!

І нащо, розглядаючи кригу,
Ворожбит починає розмови:
«Перше люди не бачили снігу
І нагими ходили на лови»! . . .

Ось вже барви — безсило-зелені.
Відкриваються чорні глибини.
А! Дігнати б нам тільки оленів,
Що втікають в лісисті долини!

МАБУТЬ СУДИЛОСЬ МЕНІ

Мабуть судилось мені так до смерти самої
Йти все за вами лісами, повитими в мряку,
Класти вогонь свій по другому боці долини.

Вранці — зриватись і бігти над ваше кострище,
Видом тулитись до вільх, тихих свідків обіймів.

Мабуть і там, у понурих країнах мовчання,
Йтиму за вами лісами, повитими в мряку,
Вранці — шукатиму слід ваш у росяних травах.

ПОЛІНЕЗІЙЦІ

Сизим ранком збігайте, стрункі юнаки,
До човнів на лягунах завмерлих!
Хай зірвуться вони, як прудкі павуки,
Розсипаючи лапами перли.

В млосній тузі до моря розквітлого день
Нижче й нижче схилятися буде,
І на березі ревом військових пісень
Бородаті зустрінуть вас люди.

Солов'ями заб'ються тятиви тонкі
На бенкеті відваги і сили,
Щоб дівчата в квітках тут водили танки
І від пестощів ночі п'яніли.

ІЗ ЦИКЛУ «КАМІНЬ» 1932

НАПИНАЙТЕ РОГОЖІ ВІТРИЛ

Напинайте рогожі вітрил;
Океан — прикидається злим!
Він могутні обійми відкрив
Дітям сонця і дітям своїм.

Там — на півночі: вітер-блакить,
Синій ліс, золота мілина.
Наче з лука стріла, побіжить
Бородатий дикун від човна.

Наш — медово-прозорий бурштин!
Наші — риба і мушлі тепер!
І рятується Півночі Син
У крайні великих озер.

РИПЛЯТЬ І КВИЛЯТЬ

Риплять і квилять двоколесі мажі,
Худоба чорну куряву здіймає,
А голоси важку, неясну пряжу
Снують під степом, сірим і безкрайм.

Земля! Земля! Плодюча, повногруда!
Як та, невірна, де родила мати!
Ти приймеш сім'я вибраного люду!
А дикиуни — їх можна відогнати.

Жінки надвечір поновлять розмови,
Що полуднева спека перервала. . .
А руки, руки тільки прагнуть знову
Допастися до предківського рала.

ЗНАЮ ДОБРЕ

Знаю добрe: прийде день весняний
І дуби в зелених стануть шатах,
І сміятись буде сонце в росах;
Прийде він, твій мілий, довгожданий,
Той чужинець. Вибіжиш із хати,
Заблищасть у тебе очі й кільця в косах.

Я стоятиму, опершися об дуба,
І задумано, уважно буду гратись
У руках стрілою кам'яною.
Ви зібрались. Ви йдете. І любо
Ти мені всміхнешся. Усміхатись
Буде гордо й він, йдучи з тобою.

Не збіжаться в мене грізно брови.
Я не крикну голосно і п'янко.
Не заквилить спущена тятика.
Я піду в ліси, в густі діброви.
Буду в горах променисті ранки
Зустрічати і весняні зливи.

54

АХ, УЗЛІССЯМ ІТИ ФІЯЛКОВИМ

Ах, узліссям іти фіялковим,
Припадать на коліно при луці,
Чути тужне тремтіння тятиви,
Доганять чорні стріли очима!

• • • • • • • •

Далі бігти, толочити ниви
І, упавши, в солодкій розпуці:
«Друзі, друзі, вертайтесь здорові!»

ЗЛОТНИЙ ПОРОХ

Злотний порох над майданом.
Густо-густо бубон грима
І тріпочеться сопілка.
Юнаки, з дівочим станом,
З бурштиновими очима,
Не цілуйте ви нас стільки!

Не п'яніть нас: ми вже п'яні
Синьо-злоттю цього неба,
Наше щастя — родить муки!

Хто це став так біля себе?!
Хто це став, напнувши луки,
Сірим муром на майдані?!

Мов лебеді закричали,
А вовки виттям іх стріли —
Крики так знялись військові.
Задзвонили гострі стріли.
Мов листки, листки кленові,
Юнаки майдан заслали.

А уранці пси завили,
Дощ спадав струмками злими,
І вони всі — шкури вбрали.
Ми усі пішли за ними,
Бо в очах вони ховали
Нерозгадані ще сили.

ПРИХОДИЛИ

Приходили. Стрічали шану й страх,
Здолавши багна, пущі і вертепи.
Приносили в приплющених очах
Свое блакитно-зеленаве небо.

Ми не зазнали радости. Були
Їх пестощі рвучкі і небуденні.
Зривалися. Збиралися й ішли.
Їм скрізь були краї ще більш південні.

І діти ці, вони уже тепер
Тікають в гори, наче вовченята.
І в них під чолом — синява озер,
Неспокій хвиль і далеч необняті.

БОГ ЯСНИЙ МІЖ ЛЮДЬМИ ХОДИТЬ

Бог ясний між людьми ходить.
Бог навчає людей роботи:
«Розбудіте, полийте потом,
І уродить земля, уродить».

А Диявол його не чує.
Загадався, схиливсь на ногу:
«Вепр, забитий з лука тутого,
Коло ватри також смакує».

Бог рече: «І буде громада,
Мудрі старці, вроčисті свята,
Смирні діти, тихі дівчата,
Любі приятелі-розрада».

А Диявол: «Не вірте казці!»
І, надхненний, в болючій тузі:
«Дійсна втіха і справжні друзі —
В небезпеці і у нещасті!»

І на землю одні упали.
І скопились другі на ноги.
Закурились по них дороги. . .
І сліди всі по них пропали.

ІЗ ЦИКЛУ «БРОНЗА» 1932

ДОЛИНИ ПАДАЮТЬ

Долини падають і туляться до ніг,
Звивають завої, відсахуючись, гори.
Наш пружний крок тверда земля доріг
Стрічає стогоном покори.

Чи ж не підіб'єм, не зірвемо ми
І обрій цей, і хмари ці рожеві?!

І вогкий вітер дужими грудьми
Співає на моїм мечеві.

СВІТАНОК

Місяць спадає за обрій,
Корчиться ночі мара.
Нашій ватазі хоробрій
Вже відпочити пора.

Гори здригнулись глибоко.
Крикнули глухо ліси.
Гостре ще, втомлене, око
Згірдне на чари краси.

«Тут!» — і покірні рабині
Ставлять хисткі курені.
«Слухай, молодший, нині
Нас стерегтимеш у сні!»

Хмуро хитнув головою,
Здобич скидає з плеча.
Я витираю травою
Лезо криваве меча.

Вгнулась земля під тілами.
Зойкнула жінка в шатрі.
В мозку тривожними снами
Плинуть пригоди старі.

ЛЕГКО І ЯСНО ЛЕЖАТИ

Легко і ясно лежати з пробитими грудьми
В травах поплутаних, в росах на вогкій землі.
Так всевидюче спокійний мій сон непробудний.
Брови розкинулись вільно на рівнім чолі.

Довго бо йшли ми крізь доли і гори, і кручі;
Світ не радів нам, упертим, бундючним і злим, —
Лінії завжди ламались суворо й рішуче,
Барви навколо лягали камінням важким.

Шкуру й волосся нам теж перестила барва.
Риси суворі на видах врізьбили бої.
... Легко і ясно лежати в поплутаних травах. . .
Трави і квіти візьмуть собі барви мої.

ПІСНЯ ПРО ВОРОГА

Дуже — тіло його, в шкуратяний затягнене панцер,
Від щелетів до стіп пробігає пружисте тремтіння,
М'язи рук — наче кулі старої слонової кости,
І щетина їжка прикрашає цвяхований шолом.

Не рідкою, ледачою, кров'ю налиті ці жили,
Гідні мужа думки пролітають за поглядом орлім,
Не один бо учинок зухвальства й п'янкої відваги
Залишив він уже на шляху за своїми плечима.

Слава ворогові, що твоєї ненависті вартий,
Втіха — стріти його на, вузькій для одного, стежині.
Як же засвище в повітрі обточена куля,
Улучаючи в скронь, із прудкої, співучої пращі!

ІЗ ЦИКЛУ «ЗАЛІЗО» 1932

ДУША ОБВАЖНІЛА

Душа обважніла, як жорна,
В полоні страшного і злого.
Земля благодатна і чорна
До решти знесилила ноги.

І от її знов розбудила
Хода крутогої пари.
І серцю, як перше, є мило
Стрічати вечірню отару.

Лише ковалі невсипучі,
Куючи від сходу до сходу
Металь небувалий, сліпучий,
Ворожать майбутні походи.

НАДОКУЧИЛИ ВІВЦІ Й КОЗИ

Надокучили вівці ї кози,
Остогидли сир і сметана.
Набирають в човні на морі
Чужоземні купці охочих.

Їхній одяг — найкращий пурпур
Чорні бороди їх — завиті.
«Гей, заплатить щирою міддю
Пребагатий король Крети!»

Чом і справді нам не найнятись?
Будем пить корінені вина,
Одягать шкуратяний панцер
І тримати в палаці варту.

А на острові в морі, кажуть,
Пружногруді жриці Кіприди
Так солодкі пестощі знають,
Що вмирають мужі від щастя!

ОЛЬБІЄЦЬ

Годі! І ліру кидаю на барсову шкуру.
Серце ледаче давно — як фіял без вина.
Пінявий трунок щасливо допито до дна,
Личить же усміхом стрінути правду понуру.

В мене над ложем мій меч в піхві, золотом **битій**.
Зойкнуло лезо й лягло на брунатність колін.
Лезо — свічадо, і в ньому мій вихід один —
Завтрашній похід, зелені простори і скити.

Завтра ступатимем полем. А стріли як злива.
Десь кочовник невідомий мою наклада.
В день такий смерть — як цілюща холодна **вода**.
В день золотий і тяжкий, як аттійська **олива**.

ТОВАРИШ

Прискаакав опівночі один,
За ворітми кидає коня,
Сколихнувся під стріхою дим,
І метнулися крила вогня: —

«Вся передня сторожа... по ній!...
Він умер — непоборний — умер!...
Тим то захід, як кров, червонів
І вигукує пугач тепер. . .

Будь проклята ця підла земля,
Ці яри і дубові гай!
Я казав: Не іди. Засміявсь
І струснув за рамена мої... .

Завтра зійдеться військо на луг
І друїдів громада ясна:
Хай вполює небіжчиків друг
«На останній бенкет кабана».

Затремтить мені лук у руках.
Як журба моя — гостра стріла.
Як туга моя — осінь лунка,
Що повітря вином налива... .

Ти під возом лежиш бойовим
У шоломі, з щитом і мечем... .
О, недовго — і возом своїм
Дожену, дожену тебе ще... .

ПОЛІССЯ

На осяяних схилах сон-зілля уже голубіє.
Вигинається небо над шумом соснових корон.
Ці бори золоті і ці шуми, що скліплюють вій,
Ці замріяні люди, що слова не чули: закон!

Тут земля тільки пестить, п'янить, вагітніє і родить.
Кожну гілочку млостю налив охмелілий тетрюк.
А далеко-далеко проходять тривожні народи
І стрічається бурею зброя у тисячах рук.

Мое тіло струнке, мов посріблений гін осокору,
Рівно дихають груди, і кров, тяжкоплинна як мед, —
Доки кинуть і нас у степи, у мінливі простори,
Спрага моря, брокатів і збуджений порив вперед.

ВІКІНГ

I

Розвивається долі, в яру, черемшина,
А на річці човни — вже готові.
Я складаю всю зброю і плащ біля тину,
І привалюю двері дубові.

Що ж це завтра? Але бо хіба я не знаю?
Знову вітер і хвилі, і обрій!
О, як солодко бути слухняним докраю
Долі владній, рвучкій і недобрій!

II

Налетіла срібна-срібна хвиля
І розбилась на моїм човні.
Враз пройшло мое тяжке похмілля,
І таке все враз — ясне мені:

Сім човнів розбито без розваги!
Сотні тут не вернуться назад!
Там на скелі ждуть синів варяги
І гrimлять, як дикий водоспад.

Во ім'я непомщених в чужині
Заточуся під мечами я.
І блиснутъ презирством сині — сині
Очі тої, що була моя.

ПОВОРОТ

День осінній — наче грецька поволока.
Русь моя! Золототкана Русь!
Вибігайте, припадіть до стремени:
Повернувся князь ваш, повернувсь!

Заячать ворота, наче лебеді.
Відкладуться шоломи ясні.
День і ніч, замріяним метеликом,
Тужно ждатиму тривожної весни.

ЛЮКРЕЦІЯ

I — V

1935

. . . quantum ceteris praestet **Lucretia sua.**

1

Ось зазвучало серце і, безкрає,
Дзвенить струною радісних тремтінь.
Твоєї цери тепла рожевінь
Крізь сивий мармур часу проступає.

І очі зрять, осліплені напів,
Ранкову млу батьківщини твоєї,
Червоний камінь і пісок Ардеї,
І інших серць підноситься триспів.

Вони бо три знайшли тебе очима
І духом намагалися знайти.
І як довіку невимовна ти,
Так буде драма вічно незмірима.

2

Як пригасити пихи тихий жар
І не сказати: «в мене, в Коллятина»?
Хіба згубила згадка голубина
Твого дівоцтва соромливий дар,

Твою дитячість і твою жіночість,
Що чаром двір і хату налили,
І щирість прости і ясну, коли
Твоя туніка падала щоночі?

Хай на обличчі курява боїв,
Хай тіло мліє в боротьбі жорстокій, —
В моєму серці вроочисто розцвів
Мій білий, мій сліпучо-світлий спокій.

I однаково п'янко при дорозі
Шумлять густі Колляції дуби,
I площа, повна римської юрби,
Та нетерпляче військо у обозі.

Вір, до твоєї чистої краси
Мій чин життєвий буде відповідний.
Люкреці! Яких міцних і гідних
Мені синів ти по роках даси!

3

Нема рівні ні в Тарсисі, ні в Сардах!
I серце кров, мов стадо кіз, жене.
Воно також плямисто-вогняне,
Як на плечах ця шкура леопарда.

На всьому світі не знайти рівні.
Вся — правда, вся — ясні дари природи.
Як люто я шукав — і не знаходив!
I саме тут затриматись мені?!

Щоб цей величний і холодний стан
Не вигнувся, як балеарські луки,
Не крикнули, не заячали з муки
Оці уста від уст моїх, як ран?

Hi, син Суперба — пан своєї плоті
I розуму, що полум'ям пала, —
Не буде вчинку, що б не принесла
Його жага у дар твоїй чесноті!

Люкреціе! Моя проклята мріє!
Ти падаєш? Ти гинеш не сама.
Хай на цім серці з нами обома
Все королівство разом спопеліє!

4

Солодкий голос рветься і здрига,
Але рука несхилено влучає.
Неслава мужа і моя безкрайя,
Моя, як вітер, голуба туга.

Вже непотрібні добровільні пута
Тому, хто другом бути все хотів.
Народе римський! Золотих катів
Скара на горло завтра серце Брута!

Люкреціе! Прозоре, мов шафір,
Воно у грудях в мене скам'яніло.
Яке для нього небо зясніло,
Які простори і верхів'я гір!

О, дяка, дяка, Неземна, Прегарна!
Та ж буде все лише твоїй хвалі:
І мудрий устрій римської землі,
І Поле Марса, і холодна Карна.

Із вірою, що дарувала ти,
Зуміємо для чести консуляту
І плоть від плоті видати на страту,
І гідну смерть для власної знайти.

Крізь сірий мармур часу проступає
 Твоєї цери ніжна рожевінь.
 І розцвітає яблунево він,
 І серце дзвонить, серце тихо грає.

І очі зрять, осліплені напів,
 Твою ходу крізь землі і сторіччя
 В незлічних постатах, незлічених **обличчях**.
 І тисяч серць лунає хвалоспів

Тих, що пили ясні, пінисті вина,
 Що, обірвавшись, падали, як звір,
 І, зранені, криштально-синіх гір
 Черкали гордо крижані вершини.

ІЗ-ПОЗА ЦИКЛІВ

1930-1937

ПРИСВЯТА

Не світлий спокій дорогих глибин
Прозорої і чистої науки,
Не золоті надхнення орхідеї —
З ласкавости незмірної своєї,
Пошли мені, молюся, дар один:

В ім'я її прийняти мужньо муки
І в грізні дні залишної розплати
В шинелі сірій вмерти від гранати.

1931

МЕЖА

По рівній грані двох світів ідеш,
Що, наче скло, невидима і гостра.
І тягне, рве глибинами безмеж
Одкрите серце ненаситний простір.

Ступи ліворуч: легкий буде спад,
Повільні луки, мляві серпентини.
Від інтелекту через хліб назад
До жаху і безсилости клітини.

А вправо ступиш — прірва і провал,
І знову сплеск. І в клекотінні виру —
Лише твій шал щитом проти навал.
Одвага ж, коли ти запрагнув. Віра.

1937

ГОСПОДЬ БАГАТИЙ НАС БЛАГОСЛОВИВ

Господь багатий нас благословив
Дарами, що нікому не віднєти:
Любов і творчість, туга і порив,
Відвага і вогонь самопосвяти!

Солодких ґрон і променистих вин
Доволі на столах Його веселих.
Іди ж сміливо і бери один,
Твоєму серцю найхмельніший келех.

МАЛЕНЬКА КУЗКА, КОЛА НА ВОДІ

Маленька кузка, кола на воді,
Невинно-чиста усмішка дитини. . .
Які тонкі і ніжно-невловимі
Акорди в грудях родяться тоді!

Але, як струни стануть рокотати,
Як арфа вся — сліпучість блискавиць,
У кого ж не віділлє кров від лиць,
Хто ж не забуде, що у нього мати,

І все, що може дати пара віч
Під милими тремтячими бровами?
Екстаза віз жене у млу сторіч,
І ми його хапаємось без тями.

1933

Б'Є ТРИ ГОДИНИ НА МІСЬКІЙ ВЕЖІ

Б'є три години на міській вежі.
Вказівка зачеркнула повне коло.
Година вмерла. Але ти скажи:
Не проклену кінцевости ніколи.

Погасне день і спопеліє ніч,
І охолоне повногруде літо.
Ти ж не бентежся, не затулуй віч,
Дивися прямо, гордо і відкрито.

Хіба це зло, що умира любов,
Що юність кличе старість і скорботу?
Так радісно не знати слова «знов» —
Усе вперед, вперед без повороту.

Лише тобою, мудрою, дано
Цьому життю пінитись та іскриться,
Кінцевосте, незрівняне вино!
Б'є три години. Проясніть же лиця.

1934

ДАВНІМ ТРУНКОМ

Давнім трунком, терпкістю Каяли —
Ці — і кров, і смерть.
Небо — княжі київські емалі.
Небо знову — твердь.

Знов не вгору несміливим зором —
В безкраї степів.
Жити повно, широко і скоро
І урвать, як спів.

Як колись, горіти і п'яніти,
Шоломом п'ючи,
І життя наопашки носити
На однім плечі.

1930

ГЕОЛОГІЯ

Ю. Р.

Із книжки грубої, в твердих калітурках,
З гірських пластів, за вікнами вагону,
Пливе на нас симфонія п'янка
Відвічного, надхненого закону.

Котиились води, дихала земля.
На сірий намул падало проміння.
Родились і лишали світло дня
Нечувані, потворні сотворіння.

О, скільки зелені, о, скільки душніх злив
У грудочці блискучій антрациту!
Яке намисто золотових днів
В одній краплині бурштину укрито!

Не порошинкою хіба твоє життя
В цьому потоці соняшних сторіччів?
Але земля — одвічне воріття,
І переходять вічно річі в річі.

.

В саду тінистому, в нескошеній траві,
Дзвінким дівчатам, хлопцям ясночолим
Читати буде солодко нові
Книжки, що нам не розгорнуть ніколи.

1933

АНТРОПОЛОГІЯ

Ст. С.

Також наука. . . Жалься, Божа Мати!
Рахуй і міряй, міряй та терпи!
Бери, принось з кладовищ черепи,
Щоб їх якимсь насінням наповнити.

Зате по праці — що за насолода,
Ступаючи в довірливій юрбі,
З'ясовувати недбайливо собі
Походження прохожого народу!

Або, діждавшись слушного моменту,
Перед свічадом, з страхом в очах,
Просліджувати прадідівський шлях
По двох, а то і більше, континентах. . .

1933

ТРИДЦЯТЬ ДНІВ

О тебе, моя Африка, шопотом
В небесах говорять серафимы.

Гумилев

Тридцять днів ішли ми через пущі,
Сто людей і двадцять шість верблюдів.
Перше — зливи били нестерпуші,
Далі — спека докучала людям.

Шість племен чигало по дорогах.
Вісім сіл зрівняли ми з землею.
Та в долині Нума, злого бога,
Нас обпали силою всією.

Сім верблюдів мали наклад золота,
Решта — наклад пахощів і кости.
Двох царівен ми везли для Тота,
Для царя, як лев, страшного в зlostі.

Оточили нас нащадки Нума.
Наче змії, жалили їх стріли.
Все взяли. Одна була в нас дума:
Щоб царівни там полон не стріли.

Десять нас вернулося додому...
Ні про що нас гнівний Тот не слухав,
Дев'ятьох засмажив по-живому,
А мені звелів одрізать вуха,

ЗДРИГАЮСЯ І ЗАЛИШАЮ ФОРУМ

Здригаюся і залишаю форум,
Де гурт сенаторів, пурпuri тог **рвучи**,
Готовий ворогові винести ключі,
Віддати місто на ганьбу і сором.

За мурами ж, де легіон табором,
Усміхнене юнацтво уночі
Лаштує шоломи, підв'язує мечі
І позира на Курію з докором.

1932

ЗМОВНИКИ

М. Б. *

Під дверима припали, ждучи,
Загорнулись в завіси червоні.
Наші руки стискають мечі.
Кров прибоєм кидається в скроні.

За дверима ганебна борня. . .
З сміхом вибігла варта остання.
Ось ні кроків уже, ні огня.
І стихають дівочі ридання.

Ти не знаєш, що час твій прийшов!
Мить — і ринемось ми до покою. . .

.....

1932

* За твердженням письменника М. Бажанського, яко-
му цей, надрукований 1932 р. вірш присвячено, він є най-
раніший із усієї друкованої поетичної творчості О.
Ольжича.

У ЦЕЗАРЯ

У Цезаря, в одній з останніх книг
Про Галлію, холодній і прозорій,
Є незабутнє місце. Він обліг
Аварикум. В одвічному роздорі
Розтерзані галлійці на цей раз
Були невгнуті, і високі стіни,
Від варварів обсаджені гаразд,
Поборювати підкочено машини.
Бій був тугий, як, може, не один,
Всю ніч невгавна боротьба тривала,
І Цезар бачив, як одна з машин
Поцілила на мурі міста галла.

Умлівіч другий вискочив на труп,
Пристріляна машина стяла й цього.
Тоді став третій. . . I смертельну гру
До ранку спостерігano самого.
I війську і для Цезаря вона
Лишилася навсе незрозуміла.
Дух — крига і — стихія вогняна.
Плекання тіла й спалювання тіла.

1935

МОЛИТВА

Ігумен встав. Брати — домінікани
Двома рядами вийшли з-за столів,
І серце храму — пройняли органи.
І морок сам зайнявся і задзвенів.

Ось брат один. Страховище іконам:
Руде волосся і ведмежий стан. . .
Він був би розбійницьким бароном,
На смерть своїх би катував селян.

Велика міць Твоя, Ісусе Христе,
Коли його до Тебе привела!
Він молиться... і ніжно-променисте
Щось світиться з-під дикого чола.

1931

ДОН ХОЗЕ

Такі, як перше, профіль цей
І руки, і дитячі плечі,
Та з чорних, дорогих очей —
Байдужість, глум і порожнеча.

«Кармен! Чому? Хтось інший, так?
Усе забути?.. Усе убити?!»
Дон Хозе спечеї уста,
Блідий, гризе несамовито.

Бурхливим морем цирк гуде,
І крики в стіни б'ють, мов хвили.
І ось, усміхнений, іде
В плащі блакитнім — Ескамільйо.

1931

ЗИМОВНИК

З кедрових квадрів, тісно при собі,
Вона стойть, простора і широка,
Ця хата з ґанком, що в його різьбі
Відбився блиск гетьманського барокка.

Кедрина курить мед. Чи це сплива
Ополовудні розтоплена живиця?
Метелик заблудився. В'ється. Два!
Проміння ллється важко, як шпениця.

Ось полетіли прудко над гумном,
Де мазанок жовтогаряча глина,
І де лани метнулись табуном
У збитий степ, наїжуючи спини.

Що там пасуться справжні табуни —
Твоя пиха і втіха, і багатство,
Товаришу значковий кремезний,
Що голосний у Низового Братства.

Вертаєшся. У холодку садка —
Дзвінка, а то сором'язно-несміла,
З черешневими лицями дочка,
Південне, смагле, нетілесне тіло.

Та ти загаданий. Ти знов сьогодні **синів**
Про київські фортеці і святыні,
Де в Академії ти маєш трьох синів,
Метких в диспутах, віршах і латині.

О, не для них є цей зимовник, ні!
В світлиці, де килими волохаті,
Три шаблі їх чекають на стіні,
Що пам'ятають Корсунь і Охматів.

ЯПОНІЯ

На порозі старого світу,
Де брехні і облуди тьма,
Ти встаєш тріпотливим цвітом,
Ніжна молодосте сама!

Ти встаєш. Та незнану силу
Затаїла прозорість рук.
Вигинаєш дівоче тіло,
Напинаєшся вся, як лук.

Мить — і стрільна твої застогнали,
Пловили суходіл дими...
Бий їх, кволих, слабих, нездалих,
Остовпілих таких, як ми!

1937

КРАСА, РОЗМРІЯНА КРАСА

Краса, розмріяна краса,
Вже не одягне цю крайну.
Хіба, як перше, — небеса?
Так само родяться і гинуть?

Уже не звабити руки
Маленьким щастям, чи жагою.
Уста — обвітрені, різкі —
Зазнали дужчого напою.

Для них, проторюючи путь,
Чи дух не вищу радість випив?
Вони ж ідуть, вони ідуть,
Чиї серця — як смолоскипи.

1933

ВСЕ БУРХЛИВІШІ КРИЛА НЕГОДИ

Все бурхливіші крила негоди
І тривожніший все я, ждучи:
Вік героїв величний надходить,
І щоночі на небі мечі.

І щоночі за обрієм чорним
Стогнути кроки — залізо і мідь.
Смертоносні! Тверді! Непоборні!
Дорогі до безтями! Прийдіть!

1930

ДЕСЬ ТИ ХОДИШ

Десь ти ходиш, діво невпинна,
Десь цвітуть огнями сліди.
Нікарагуа. . . Мехіко. . . Хіна. . .
І все ближче, ближче сюди!

О, ти прийдеш, прийдеш, багряна,
Надаремне квилить Ремарк. . .
Для тих днів, як відкрита рана,
Не Мадонна, а Жанна д'Арк.

Досить їх, молодих, здорових,
Що чекають, прагнуть літа,
Що заплатять річками крові
За твої палючі уста.

1931

НА ТЕМНИХ КЛАДКАХ СИВОІ РІКИ

На темних кладках сивої ріки
Б'ють білля на світанку молодиці. . .
І долітає крізь туман важкий
Їх пісня тужна і туга, мов криця.

Жінки стрункі і смаглі, що хати
Підводять синьо і беруть коноплі. . .
І родять хлопців. Хлопцям тим рости,
Стріляти потай, їздити на охляп

І йти на осінь з піснею водно
На шлях до міста, до асентерунку. . .
Козацька мати! Сховано на дно
Незмінне серце і єдину думку.

1936

ПЛАСТОВИЙ КАПЕЛЮХ

Він висить в мене в хаті на стіні,
Широкополий, трошечки прим'ятій,
І ось, здається, нині вже вдесяте
Киває і всміхається мені.

Він оптиміст, яких є мало в світі,
І стойка такого не знайти.
От і тепер: — попробував би ти
Шість місяців так на шляху чипіти!

Але — близька вже дощождана путь
По пралісах, по долах і по горах.
Знов дощ і спека, і роса, і порох,
Від кого, а від нього не втечутъ!

На голові, незручно неспокійній,
Він буде озиратись навкруги:
«Ну, й небеса, і де їх береги?
А хмари! А простори вітровійні!

Наплечник — він обвис, немов мертвяк!
А підтягнися, посоромся, брате!
Гедзь пролетів. . . (мале, але завзяте!)
І що це ноги шкандибають так?»

Увечорі ж — о, де узяти мови!
Ліс — чорна прірва. Небо — оксамит.
А ватра, ватра — дивовижний світ,
Золотоцвітний сад казковий!

Брати, в нас дужий і зухвалий сміх,
Усе пригадане тут — не єдине;
Стежки далекі, сонце й верховини
Ми відшукали у собі самих.

1934

ГАРМАТЧИК

Попереду, золотом розтопленим —
Неминучі і жадані дні.

. . . Ще поїду хлопчиком захопленим
На смішному волохатому коні.

Буде небо синьо-оксамитами
І налиті галузки вишень,
Цілий день батерія гримітиме
По шляхах нерівних — цілий день.

Буде вечір слізно усміхатися
І дівочі личка на тинах, —
Коли хочеться з Буланим цілуватися,
Чи до вікон битися, мов птах. . .

1930

ЯК СЬОГОДНІ

Як сьогодні: обоз, колони.
Не дорога — наруга!
Батарея. Шістнадцять коней,
Перебита обслуга.

Вранці зірвешся, очі витер, —
«Номери! До гармати!»
Рвати, рвати раннє повітря,
Нерви рвати.

I — по всьому. Ночей безодні,
Сірих днів каламути. . .
Ясноока Гретхен — ні одна
Не навчила забути.

Bo ще буде, ще буде, буде:
Із туману колони. . .
Батарея!

1933

ПОЦІЛУЄШ, РІЗКО І СУВОРО

Є. П.

Поцілуєш, різко і суворо,
А в очах — морозяна блакить,
А в очах — розриви і простори...
Ет, не нам, товаришу, любить!

Ще зінниці тugoю розкриті
І сухі тривогою уста...
(Скоростріли мовкнуть, перегріті,
І кіннота лаву розгорта...).

В ухах досі ще п'яноче — лунко
Дзвін копит і скреготи землі...

.....

Хай дарують: в наших поцілунках
Наші хижі, спрагнені шаблі.

1930

МИ ВИЙДЕМ ЖОРСТОКЕ ЗУСТРІТИ

Ми вийдем жорстоке зустріти,
Заховане в ранковій млі,
І стануть не луки, не квіти —
Каміння саме на землі.

І будуть: не сонце, не обрій,
А сірість похмурого дня.
(На сірім граніті хоробрі
Різьблять своє мужнє ім'я).

Шляхи — велетенські гадюки. . .
Невгнутий, розмірений крок. . .
Діла і змагання сторукі,
І смерть — як найвищий вінок.

1935

ВЕЖІ
1940

*Ти в тінь не йди. Тривай в пекучій згрі.
В сліпуче сяйво не лякайсь дночиться, —
Лише по спечі гряне жданій згрім
І з хмар сквозне — багнетом — близкасіця.*

Олена Теліга

ГОРОДОК 1932

I

Слова, що прості і суворі
(А інші — негідні слова),
Як їхні децизії скорі,
Як величність того Різдва,

Як їхня перервана мова
У мурах глухого двора;
Бо лаврами діл, а не слова,
Вінчає велика пора.

.....

За нами розгубленість мертвa,
Де страх і покора — закон.
Там втрат не буває, де жертва —
Здобутий вогні бастіон!

Ім'ям невблаганним свободи
Здолали ми й кинули ниць
Понурі карпатські проходи,
Асфальти далеких столиць.

А тут — на міста й хутори ми
Залізну накинули сіть.
Тут скрізь наше військо незриме
У хижих залогах стойть.

.....

На площі у соннім льокалі,
Де нудиться офіціант —
Весь в сірому, нервом зо сталі,
Зачаєний командант.

Зв'язковий. Сухе привітання.
Кашкет, окуляри, ровер.
І скована карта остання —
В кишені його револьвер.

Наказ був палючо-огненний,
Та кригою дихає суть.
А завтра газетні сирени
По світу його рознесуть.

I *

Сестра, а другому — мати.
Містечко — як сіра твань.
Товаришу мій, брате,
Горіння одних бажань!

Не бійтесь, напне до болю
Ваш шлях, як струна пряний,
Кремінно-тверда воля
Того, що є зв'язковий.

Містечко — як сіра змора,
А потім — його нема.
Лишє свистіння простору,
Безумність лету сама.

* Цей розділ, відсутній у працькому виданні „Веж” (1940), надрукований окремо в журналі „Самостійна Україна”, (1934), 2.

Не стримать, не захитати.
Рука і дух без оков.
Товаришу мій, брате,
Нас вдруге єднає кров!

II

Сміялись загонисто-дзініко,
І всі споважніли нараз,
І вже в коридорах будинку
Луною відбився наказ.

Цівок одсахнулися гади.
Хтось крикнув, упав і зомлів. . .
П'ять хвиль української влади
На цьому клаптеві землі.

Лягати! Тут жартів немає!
Непослух? Так от тобі, от!
Жорстоко-суворо карає
Злочинця державний народ!

.....

Потрібно усіх в роботі,
А серце б'є, як обух!
Прокляття моїй плоті,
Що слабша за мій дух!

.....

Це кров наша тут заклята,
Закута в сріблі душа!
Один поновну заплату —
І кров, і душу лиша.

Та ж куль в магазині було ще,
А свідок — лише стіна.
Сховати, що найдорожче:
Сховати їх імена.

.....

А стріли усе частіше.
Годинник такий прудкий!. . .
Рішучий начальник свище,
І чують бойовики.

.....

Був гострий наказ у звуку,
Слухняно-рвучкий — відлив,
Коли на ворожім бруку
Ти тіло своє залишив.

.....

Усі одинадцять у зборі
Знайшлись під мороком віт.
Та два стояли прозорі,
Один відбирав звіт.

III

Найтяжче — ще поконати
В цій ночі чорній, без дна.
Товаришу мій, брате,
Опоро моя одна!

І ловите чуйним вухом
Кроки у тьмі густій.
Одним блискавичним рухом —
На іхнє зухвале: «Стій!»

.....

Проклятий невиразний ранок.
Невиразні луни облав.
І простори, де наостанок
Зацькований вовк пробігав.

Погоня все ближче і ближче.
Кільце все тісніш і тісніш.
Чоло їм поставити? Ні ще!
А куля? — Про кулю облиш!

Майно революції цінне —
Живий бойовик повсякчас.
Сьогодні найбільшого чину
Вона зажадає від нас.

.....

Товаришу любий мій, брате,
Дивися у вічі рабам.
Як будете так воювати,
Вкраїни не бачити вам.*)

IV

Слова, що прості і суворі,
Як величність того Різдва,
Що нас у горінні, не в горі,
Порвало і ще порива.

* Останні дві строфи цього розділу, відсутні в праць-
кому виданні, відновлені за усним спогадом д-ра Марка
Антоновича. Подав їх і Олег Лашенко в збірці: О. Оль-
жич, Поезії, Книга перша, Нью Йорк, 1956, стор. 58.

Товаришу любий мій, брате,
Хіба упокорить нас це?

Хто вмів справедливо карати,
Той дивиться смерті в лиці!

Для тих, що, нікчемні і кволі,
Заквилять про зламаний цвіт —
Неугнутість нашої волі
І нашої вірі граніт!

У стінах будинку старого
Зростає і зводиться чин.
І сяє обличчя в одного,
І німо могутен один.

Нікому ніколи не стерти,
Що сріблом ясної сурми:
Шкодуємо тільки, що вмерти
Удруге не зможемо ми!

V

Іх душі — горіння і криця —
У нашому завжди гурті,
Братів по далеких в'язницях
І тих, що упали, братів.

Дорога пряма і одверта,
І твердо іде легіон.
Там втрат не буває, де жертва —
Здобутий в огні бастіон!

Хто має ущі — хай слуха!
Хто має серце — люби!
Встає цитаделя духа —
Шістнадцять літ боротьби.

1933

НЕЗНАНОМУ ВОЯКОВІ

I

Читайте газети при тихім вікні,
Впивайтесь ясним каламутом.
І як не зірвуться ці лагідні дні,
Не крикнуть розпусливо-люто!

Читали, пряли недомріяні сни,
Солодку молочність туману.
Від року до року, з весни до весни,
Від рана чекали до рана.

Вели не в майбутнє, де бурі і грім,
В минувшину спогади всі ці.
О, будьте ви прокляті кодлом усім
І ваші діла, і річниці!

II

Багато нам вогників кволих мани
На всяких трясовинах квітло.
У мряку сьогодні й будуччини
Прожектором кинуто світло.

Ви вийшли, незнані, із темряви нор
Позначити шлях перемоги.
І знав вас поштовий брудний коридор,
І сірі обніжки дороги.

Це ви написали на брукові міст
Трьох літер багряну рекламу.
Не роки життєвою мірою — зміст
Для того, хто дивиться прямо.

Лягла постанова на спокій лиця
І буря на погляди тихі.
Йдете неухильно, йдете до кінця
І вибух голосить ваш прихід.

III

Обістя у соннім підміськім селі —
Сади і сади, та левади, —
Набої, що ти їх збирав на ріллі,
І школа — леговище зради.

Та ось — по кількох невиразних роках —
Ти вже гімназистом у Львові, —
Де стерла дбайливо услужна рука
Всі плями пролитої крові.

Книжки та наука, та течія днів —
За ладом міщанських фіранок.
І вперше пекучий задушений гнів
На рабсько-плескатий поранок.

IV

І бачили очі дитячі твої,
Широкі і схожі на рану,
Як люди, що знали визвольні бої,
Улесливо кланялись пану.

І слухали уші, коли вчителі
Учили, нечесно-лукаві,
Лучити гонори своєї землі
І службу ворожій державі.

О, ні, не ступати по правих путях
Борцями дзвінкої засади, —
Сприймати життя і творити життя
З кубельця своєї посади.

І встала потворна оголена суть
Повільної зради ідеї.
Не може, не може, не може ж так бути,
Облудники і фарисеї!

І ти розпізнаєш іх, таких мовчазних,
Однаковим трунком упитих,
Упертих і все заклопотаних, іх,
Що знають, що треба робити.

V

Коротка розмова та погляд часом,
Раптова і болісна проба,
І ось ти у лаві стойш юнаком
На бруку, де тупість і злоба.

Читаете спільно рядки з-під поли,
І бліднуть уста і обличчя.
Ніхто бо не знає години, коли
І де його справа покличе.

VI

Завмерли, заклякли, обпершись на стіл.
Холонуть відсунені лишки.
Товариш уп'явся очима в простір,
Карбуючи крицею вишкіл:

Чи ім чотирьох ворогів побороть,
Народ в революцію зрушить? —
Не їхня пухка і задихана плоть,
Не їхні зацьковані душі!

За вступом твоїм тільки совість стає,
А проти — резон не єдиний:
Одроду бо ласе є тіло твое
Вигоди, іди і родини.

Дорогу назви свою та — або ця,
Горіння — чи збирання крихот. . .
Підеш неухильно, підеш до кінця
І вибух зголосить твій прихід.

VII

О, втіхо, що серце виповнюєш **вкрай**
По сумнівах і по ваганні!
Дорога, рогачка, березовий гай —
Як брила, як камінь на грани.

— Свідомі присяги? Свідомі шляхів?
І як небезпечні шляхи ці. . .
На стяг синьо-жовтий і зброю батьків. . .
І пальці холонуть на цівці.

Тепер вже тобі не відняти вінця
Твоєї єдиної пихи.
Підеш неухильно, підеш до кінця
І вибух зголосить твій прихід.

VIII

Чекає спокуса тебе не одна
І, повні зрадливої знади,
Прозорі озера науки, вина,
Поезії піnnі каскади.

Та де той п'янкіший знайдеш водограй
І плеса синіші холодні,
Як ставити ногу недбало на край
Блакитної чаші безодні!

IX

Захочеш — і будеш. В людині, затям,
Лежить невідгадана сила.
Зрослась небезпека з відважним життям,
Як з тілом смертельника крила.

І легко тобі, хоч і дивішся ниць,
Аби не спіткнутись ні разу,
І нести солодкий тягар таємниць
І гостру петарду наказу.

Навчишся надати близкавичність думкам
І рішенням важкість каміння,
Піти чи послати, і стать сам-на-сам
З своїм невблаганним сумлінням.

X

Холодних очей твоїх синя вода,
Що бачать гостріше і далі,
І навіть любов твоя буде тверда,
Як бронза, рубін і емалі.

Вона не зверне тебе в соняшний сад,
Де смокви і грома сочили.
Ні кроку зі шляху, ні думки назад,
Ні хвилі даремне на місці.

Далеко в безодні ланцюг поколінь,
Лик часу сіріє і гине.
Тобі бо самому найвищих горінь
Дано осягнути вершини.

XII_{*})

За днія безнадійно. І мрію лиши.
В тумані і долі, ѹ вे́ршини.
Та кожної ночі скрегочутъ в тиші
Залізні колеса машини.

Щоночі котрийсь озивається шлях.
Неясні накази, прокльони.
Це Спілка розводить по темних полях
Промоклі похідні кольони.

А ранок знайде їх за росами меж
В окопах своїх занімілих.
Ось бризнула лінія перлами стеж,
Разками знялися відділи.

І вже розцвітають в просторах ясних
Багряні і чорні квіти:
Жорстокі маневри такі, що за них
Доводиться кров'ю платити.

Розділ XI ніколи не був опублікований. Невідомо, чи складений. Правдоподібно, що відбулася технічна помилка при нумерації розділів у рукописі.

XIII

Ще куриться й дихає важко земля
По стрілах огненної бурі,
А вже заливають оселі й поля,
Мов повінь, блакитні мундури.

Але до кінця треба виконати плян
Чіткий операції цеї.
Там втрати, що кroz'ю захлюпують лан
І відступ у давні траншеї.

I помста ворожа, і вісті лихі,
I муки, лечувані в світі.
О, бийте, катуйте, сліпі і глухі,
Уявним проломом упиті.

Хтось руку по мапі спокійно простяг,
Там вам контратаки не взріти
На тих невідомих, прозорих полях,
Де ви лиш розгублені діти.

XIV

Прийшлося купувати перемогу всіляк,
Зазнати біди і напасти:
Вночі на дорозі від куль посіпак
Свого команданта покласти.

(Три роки душили розжеврілій шал
I месник підніс свою руку,
Коли то закидавсь і їх генерал
Від кулі на літньому бруку).

XV

На страх і за кару — суди польові,
І землю поглинула тиша.
Щоб відповідь ваша — атаки нові —
Ударила тим голосніша.

Вона покотилася луною до гір,
Ясніше займаються ранки:
Команда відкрила поновний побір —
Всі брами наостіж до бранки.

I йдуть по шляхах звідусіль, як один,
Одною густою юрбою:
Меткий робітник і важкий селянин
По зброю і просто до бою.

XVI

Держава не твориться в будуччині,
Держава будується нині.
Це люди на сталь перекуті в отні,
Це люди, як брили камінні.

Невтішені власники пенсій і рент,
Тендітні квітки пансіонів, —
Хто кров'ю і волею зціпить в цемент
Безвладний пісок міліонів.

XVII

Був час над усе легковажніх гадок —
Імпреза і знову імпреза, —
Коли заблищав на ріллі Городок
Безжалісним холодом леза.

Суспільносте блідо-рожевих півслів,
Гурра-наукової бздури,
Оглядно-туших патріотів послів
І всіх ювілятів культури!

Ці стріли безумні ударом бича
По рабському виді твоєму.
В просвіти і пасіки стрільно влуча,
В рожеві лаштунки Едему.

Хвала ж Тобі, Ти, що в рішаючий час
Все маеш духового гарту
На стіл побойовища кинути нас
Тверезо, без жалю, як карту.

XVIII

О, вір у відваги ясне багаття,
І скінеш, як порвану лаху,
І слабість, і сумнів, і марність життя,
Коли ти не відаєш страху.

І так тебе хміль наливає ущерть,
І так опановує тіло,
Що входить твоя упокорена смерть,
Як служка бентежно-несміло.

XIX

Чи знала про нього людина одна,
Як вдарила прудкістю хвилі
Його незаглушених стрілів луна
У плющах вигідної вілли?

Нікчеми з нікчем! Не дешевий папір,
Атрамент і жалісні жести, —
Ворою кров'ю і гуком мортир
Виписує нарід протести.

XX

О Націє, дужа і вічна, як Бог, —
Не це покоління холопів, —
Хто золото знеславить твоїх перемог
При Корсуні і Конотопі?

О Націє, що над добро і над зло,
Над долю і ласку, і кару,
Поставила тих, що їх сотні лягло
У дні незабутні Базару. . .

.

XXI

Товаришу, ти, чиє тіло вжила
Рішуча рука, як стилета.
Тремтять молоді і здорові тіла
І зводяться крила до лету.

I ми будем гідні не слави й похвал,
Учинку, що горами руха!
Гранати, петарди живий арсенал
Із плоті розкутого духа.

XXII

О думко, що тіло без жалю руба,
Що очі й уста твої сушить!
Архангельська срібноголоса труба
Гримить крізь простори і душі.

I мертві встають і шукають хреста,
Їх очі розчахнуто-тьмани. . .
Встає, наче поросль, струнка і густа, —
Страшне покоління титанів.

.....

XXIII

Приспішene слідство. Нервовий синкліт
І вулиця: крові і плоті.
Його дев'ятнадцять нескінчених літ. . .
І присуд: — лише доживоття.

Йому не згоріти, як метеорит,
Осявши простір широкий,
Пропалювати серцем похмурий граніт
Десятків безвихідних років.

Йому умирати щоночі, щодня,
Щохвілі конати по-тричі,
Між корчами крешучи іскри огня
І кривлячи гордо обличчя.

XXIV

Шкодуй для них погляду, дум і промов,
І знай у хвилину загину,
Що купить твоя непідроблена кров —
Лиш слізози ледачі і слину.

Твій крик металевий у інші серця,
Що квітами квітнуть у глуші:
Убийте в гадках своїх матір-отця,
Залізом випалуйте душі.

О, вірте, всі мури земного впадуть,
Як серце обернеш у сурму.
Найвищі бо вежі духовости ждуть
Твоєго шаленого штурму.

XXV

І чують одні, і не чують одні,
Малі в недоладному горі.
Стихія виконує сліпо, у сні,
Прогнозу: двоподіл таборів.

Каміння лягло на холодних полях
Важкими моренами ріні.
О, їх здобувати в упертих боях,
Ці хмурі окопи камінні.

А ви, що фелягами глей рівнини
Місили в ціцьковані стіни,
Ось вдарять громи — і осядуть вони
Озерами жовтої глини.

XXVI

Є погляд у того жорстоко прямий,
Хто смерті заглянув у вічі,
І бачить завчасу він плями чуми
На свіжо-рожевім обличчі.

І чує завчасу заразу і мор
І зводить безжалісну руку. . .
Та стане сліпим, хто ховався до нор
Від першого пострілів звуку.

Як гурт овечок, ошаліло-тупий:
Тісніше, докупи, докупи!
Щоб вранці заслати пахучі степи
Отруйними купами трупу.

XXVII

І ось він виходить ще раз на процес
З в'язниці, що мертві і сіра,
Свое показати камінне лицє
І крикнути нації: Віра!

І в хвилю важку, що для інших ріша
Про волю і соняшні далі,
Гидка, ропувата і ховська душа
Зачовгалась в поросі залі.

Мовчала достойна і сита юрба,
Гойдалась задушлива мряка.
І крикнуло серце: чи хто розруба
Набубніле м'язиво рака?

XXVIII

Твоє поготів'я пекуче. . . Та враз —
Записка: негайна розмова.
Товариш нервово говорить: наказ,
На шосту годину до Львова.

Робоче убрання. Лиця не голі.
Усе докладніше — на стрічі.
Ніхто бо не знає години, коли
І де його справа покличе.

XXIX

— Готові на чин? — Команданте, наказ.
І рвуться слова невблаганні.
Не бестія з кулі твоєї, а плас
Впаде в передсмертнім харчанні.

Життям своїм купиш не славу і честь,
І бачиш, понуро-нерадий,
Не пурпур оздобою шат твоїх есть,
А чорна сироватка зради.

Та ти не відхилиш своєго вінця,
Блідий, наче крейда, і тихий.
Підеш неухильно, підеш до кінця,
І вибух зголосить твій прихід.

XXX

Нахмурились брови, скипіли уста,
І зморшки на чолі твоєму.
А думка, надиво, ясна і проста,
Останню ріша теорему.

До розв'язки — відступ. Не дати углуб
Проховзнутись тілові гада.
І рішення: в скруті твій кинутий труп —
Найкраща твоя барикада.

XXXI

О ранок, як ранок твоєго життя,
І очі ті, ховзькі і гострі.
Твій погляд невгнучкий, що іх перетяє,
І твій незахитаний постріл.

Той стріл, що лявіну зриває важку,
Прокляття випадку, що скрізь є.
І ось ти фехтуєш рапірами куль,
Разиш блискавками децизій.

Ще хвиля — і душить дихання твое
Юрба, що тяжка і густа є,
Остання з чола твого блискавка б'є
І кулею в мозок вертає.

XXXII *)

Розкрийте зіниці, розкрийте серця,
Черпайте кришталльне повітря.
Одвіку земля не зазнала бо ця
Такого безкрайого вітру.

Він віє, шалений, над стернями днів
Диханням незламної волі
Від дальніх пікетів, вартових огнів
Імперії Двох Суходолів.

Він віє диханням солоним, як кров,
Тугих океанових надрів,
Що їх Севастопіль навсегда розпоров
Кільватерним ладом ескадри.

Над рідним простором Карпати-Памір
Сліпуча і вічна, як слава,
Напружена арка на цоколі гір
Ясніє Залізна Держава.

1935

*) Цей вірш, вперше опублікований у збірнику „Свято Імперії” (Бібліотека „Дороги”, випуск 2, Львів, 1938), звичайно передруковувався з суперечкою цензурним варіянтом на початку останньої строфі: „Над хижим простором Верхів'я-Памір”.

ПДЗАМЧЯ

1946

ПІДЗАМЧЯ

Притулене тут під горою —
Спокійне Підзамчя усе.
Лиш вітер стрімкою рікою
І хмари, і зорі несе.

В хатках порушаються люди
— Ткачі, кузніри, ковалі, —
Шукаючи щастя чи злуди,
Ічується запах землі.

Ні хмарам, ні зорям не вузько,
Словняючи вічний закон.
І вишні набряклі галузки
Вночі стукотять до вікон.

26.I.41 *)

* Дати 25 і 26 січня 1941 р. очевидно позначують у книзі „Підзамчя” день остаточної фіксації рукописного тексту.

ЯБЛУНЯ НА ГОРІ

Над кручею, за садом, на горі
Розквітла яблуня. Іди, тебе немає.
Здалека злoto котять дзвонарі
І вітер тихо квіти коливає.

Тебе немає. На траві прибитій
Не буде видно сліду ні на мить,
Як станеш ти углядіти крізь віти
Густу, глибоку і м'яку блакить.

АЛЯБАСТЕР

Незнаний майстер давньої Еллади
Різьбив її, коринтянку з села,
І голову відбиту одягла
Назавжди сила лагоди й принади.

I дивно знати: десь тепер схиляє
Чоло спокійне дівчина жива,
І світло, що на голову сплива,
Крізь білий мармур цери проступає.

25.L41

ШЯКУНТАЛЯ *)

Все нижче сонце потойбіч дороги,
А тут, в тиші, ростуть платани скраю,
Смагляві і сухі дівочі ноги
Дрібні сліди у пилі залишають.

Гарбу двоколу тягнуть до оселі
Бики слухняні, і минають люди,
А у лісах пустельники веселі
Ще досі відають блаженства й чуда.

В твоїх очах вся мудрість незглибима.
Ходім, нехай я спробую, закутий,
Своїми недовірами-очима
Ї до дна піznати і збегнути.

26.I.41

*) Шякунталя (наголос на *у*) — героїня гіндуської драми поета Калідаса, що її ім'я стало синонімом подружньої вірності.

МУКИ СВ. КАТЕРИНИ

Як зв'язали Діву Катерину
Посіпаки в храмі на стіні,
Рвали біле тіло, щохвилини
Припікали рані на огні.

Оберта вона блакитні очі,
Геть вже повні стримуваних сліз:
Коли так мій Пан Небесний хоче,
Не боюся діби, ні коліс.

При стовпі у темному притворі,
У похмурній келії своїй,
Б'юся у безвихідному горі:
Як би можна полегшити їй.

Ти, що сієш тьму і зло між людьми,
Кров невинну, праведну ллючи,
Шли удвоє всі свої облуди
До моєго ложа уночі.

Хай гарцюють по кутах кривляки,
Кров і піт спиваючи мені,
Щоб пустили тільки посіпаки
Катерину Діву на стіні.

26.I.41

СОННА ВЕНУС

В широкій рамі, простій і новій,
Важкій, як стелі, вікна і портали,
Вона лежить на радісній траві
І руки зо сну між квітками опали.

П'янка сопілка фавна, що вона
З гущавини метеликами лине;
Співають дзвінко соняшного дня
Птахи і листя, вітер і хмарини.

Та непритомне тіло золоте
Такий незбагнений ховає холод,
Що й почування, що в тобі росте,
Не будеш здатний ти назвати нікоми.

26.I.41

ГОЛЛЯНДСЬКИЙ ОБРАЗ

Я змела важкі дубові лави
І до хліву чистого пішла.
Ремигають, добре і ласкаві,
І мені не хочеться тепла.

Обніма мене червоне світло
Ліхтаря в соломі на землі.
Б'ється в вікна вогкий літній вітер,
І далеко в морі кораблі.

Він приїде, у плащі зо шкіри,
Із лицем, пошмаганим огнем. . .
Привезе коріння й вин без міри,
І велике серце кам'яне.

25.I.41

ПОРЦЕЛЯНА

До дзвінкого водограю,
З шумом з балю в голові,
Я збігаю по терасах,
По розсипаній жорстві.

Пруг оранжевого світла
На каміння ліг і щез.
Наче хвиля, що розквітла,
Білопінний польонез.

I із рук байдужих квітку
Я кидаю в глибину,
Із Нормандії згадавши
Молодого старшину.

У похмурому Дюнкерку
Він сідає до стола
I мережану хустину
З рукава переклада.

25.I.41

ДИЛЖАНС

Стук дверцят від грубої руки,
По грудках замерзлих дзвін обідля,
І пучки розв'язують стрічки
Під м'яким златавим підборіддям.

І таким чимсь повні — чуеш ти —
Раптом груди, горло і повіки,
Що готовий взяти та й піти,
І ніколи не вернуть, повіки.

25.I.41

ПОРОША

Русява дівчина в хустці
І повні глечики несе...
Та ми зустрінемось у пустці,
В полях, на Дарницькім шосе.

Стежки завіяло наново,
І гусне зовсім сиза мла,
І тільки лиця калиново
Тобі рум'янцем пройняла.

Ходімо так. А я тепер би
Ішов, куди б там не було...

• • • • •
Ой, там за скіртами, повз верби,
Я знаю простий шлях в село.

ВОНО ДОЩЕМ СПАДАЄ ЗОЛОТИМ . .

Воно дощем спадає золотим
Тобі на серце, — і життя щоденне
Здається святом, палацем — твій дім.
І кожне діло є благословенне.

I враз не стане. Курява дорог
Встає до сонця, і чорніє лик твій. . .
Земля широка. Мудрий в небі Бог.
I людське серце — мужне і велике.

26.I.41

ЛЮКРЕНЦІЯ

Давно ріка вернулась в береги.
Давно нора засипалася в кручі,
І місто мовчкі зводить навколо
Вали із частоколами колючі.

Та ще лежить над плямами полян,
Над краєм, що не розгортав ще **крыла**,
Важкий і нерозгаданий туман,
Мов мармуру незайманого брила.

О, мряко неповторної доби,
Дими з-під стріх, що стеляться так **низько**,
Жінки, що тчуть при огнищах собі,
Чоловіки в дощах на паsovиськах...

Що зверне їх до мутної ріки
Від їх отар, від сивої худоби?
Етруски, умбри, хижі гірняки...
Щоб гори перейшли вони і доби.

І ось твоя ясна і щедра кров
На твердь і міць Латинового дуба.
І креще шлях ударами підков
Рідня царева, зайшла і нелюба.

Проста чесного юної землі...
Що Брутові і Цезарю дастъ сили,
Щоб полонили море кораблі
І легіони сушу полонили.

ПРОРОК

Не сняться літа дитинні,
Не маряться дні юнацькі.
Дівчата з горбів зелених
Давно не сходять до танцю.

Давно не збирають смокви,
Не душать важкі виногronа.
Річки течуть не водою —
Камінням сухим і чорним.

О, очі мої гарячі,
Уста мої сірі, спраглі,
Що бачите тільки Сонце,
Щоб тільки кричати Правду!

Щоб жовкли жіночі лиця,
Щоб важчали їх убори,
Щоб вогкі і плідні лона
Були, як сакви, порожні.

Щоб кидали щит і панцер,
З плечей обривали шати,
З одним невблаганим лезом
Мужі допадали коней.

На грудях зводити руки,
Бороните душу вашу, —
Не ждіть, ніхто, милосердя —
Я камінь з Божої праці.

ГЛУХО ХРАМИ УПАЛИ...

Глухо храми упали у порох розбитих палат,
Жовті стіни фортець по узгір'ях; згинаючись вдвоє.
Люди бігли у поле, і брата розтоптував брат,
Сіри, мертві обличчя, що котяться важко юрбою.

Ми стояли й дивились, і згірдно кривились уста
В очі чорно розкриті: Втікаєте, викидки міста,
Виноградарі грубі, купці, що ваш дотеп потах,
Полководці і консули з душами канцеляриста?

В небі рвалися хмари — важка каламутна ріка —
Вітер півдня напнув почорнілі і голі дерева...
І усі ми почули, як Божа огненна рука
Нам на чолах спочила і стягах з подобою лева.

1937

ТРИПТИХ

I

ДАНИЛО

Земля спивала вологість грозову.
Розвиті кучерявились луги.
Князь наказав збирати рать. І знову
Ясольда припадала до ноги.

Не борті, повні золотого меду,
Не чорні шкури оксамитних кун,
Не чеське срібло — сяйвом попереду
Огненна слава йде Войовнику.

До дна Каялу випито далеку,
Та Див вже знову у верхах дерев.
І, вітрячи незнану небезпеку,
Навколо грізно кидається Лев.

II

P. Б. 1668

Достиgło літо, налилося жито.
І звідусіль чужі ідуть женці.
Живе ще, Мати! Шабля у руці!
І спіле жито копитами збито.

Встають і сунуть — сіра сарана, —
Мов від посухи вигора отчизна.
Це ти, здобута, мстишся, Смоленщизно,
І жар гетьман із розумом єдна.

І ще раз мовить хижо і охоче
Крива козацька вартівниця прав.
Не віrimo у осінь! Розірвав
Навпіл її саму перун пророчий.

III

ЗИМОВИЙ ПОХІД

Ці кілометри, щедрі без числа,
Що їх доперва за літа полічать.
Дзвінкі шляхи і постріли. Імла
І вітер, що опалює обличчя.

І кров. Ясна і свіжа на снігу,
Шабель тонких загашувана спрага.
Ти давнім барсом значиш крізь пургу
Примхливий слід — одвага і звитяга.

Позаду серпень. І чека Звіздаль,
Не місце страти — тріумфальна брама. . ,
Тепер вже піде у весняну далъ
Навсе твій шлях — неугнuto і прямо.

ДНІ ЗВОДЯТЬСЯ І ПАДАЮТЬ ЗА КІН

Дні зводяться і падають за кін
У тихе плесо синьки і цинобри.
Перетинає обриси крайн
Невидимий і найгостріший обрій.

Лягли на перса зимної землі
Шляхи асфальтові, ясні і прості.
І невідкличні прагнення твої,
Як сонце у холодній високості.

Дні, що прийдуть, дні, що ідуть, луники,
Розкритим небом, згубою експльозій,
На них долоня зрілої руки,
Що ствердла й захолола на морозі.

ПРОРОК

1

Голубіє земля, оповита прозорим серпанком,
Хвилі кидає в берег море — важке і зелене...
На обличчя і груди людини лягає небо,
Небо в білих хмаринах, що тихо чекає слова.

Поверта по шляху селянин легкою гарбою,
Гомонять рибалки, пробігаючи бруками міста,
І велика земля, і глибокі її криниці,
І слова на устах товпляться, мов злотні бджоли.

11

Безконечні шляхи, що збігають на гори, за обрій,
Наче білі стрічки, щоб у мряці згубитися синій.
Сонце важко спадає. Іди повз густий виноградник.
Над криницями дзвонить вода і сміх, розілляті.

Тут спинити ходу на землі, що пухка і привітна,
Окопатися білою хатою проти долини.

Піхнін чарівний мор бежає відпиха,
Наче смоква багатий, позначений ласкою Бога.

III

Ні! Не білені стіні оці і затишне подвір'я.
Уночі висихають уста від розкритого неба.
Тіло рівно горить. І страшна, ще незбагнена, правда
Розриває на ложі важкі і задихані груди.

Увижався шлях під гарячим пополуднім сонцем,
Тупіт зморених ніг в клубовинні червоного пилу,
Велелюдні торжища, палаці, халупи і храми,
Отяжілі жреці, вояки і юрба, і каміння.

I простелиться шлях. I прийдуть і халупи, і храми,
I у ямі між левів, і там, для потіхи бенкету,
Нестерпимо сліпучою буде остання жвилина
Обгорілому серцю, що прагне солодкого чуда.

ЯСНЕ МЕРЕХТІННЯ КІНА

Ясне мерехтіння кіна,
Прах, що зринає вгору.
Ти вічна й одна, людино,
Дитя землі і простору.

Ні мертвє каміння міста,
Ні мертвва сила машини
Твоєї мрії не стисне,
Пориву твого не спинить.

Крізь мряку, що чола вкрила,
Крізь гори легкі паперу —
Дух радісні пружить крила,
Випростує горді пера.

I, як у віках, вкритих пилом,
Стають до старого двобою
Твоє уродливе тіло,
Твоя незборена воля.

Мотори гудуть над землею,
Наосліп смертельні окови.
Ta буде завжди твоєю
Безсмертна мить постанови.

Змагання пориву і стрілу
Не вмре у століттях далеких,
Щоб плакала Андромаха
I вже вирушав Гектор.

ГІГАНТОМАХІЯ

Коротке слово, дике і туге,
Звіринні крижі і трикутні груди...
Ні, тільки гір громовий алогей,
Морські припливи і підземні гудж.

Вона їх родить, тяжко вагітна
Камінням хмар і водами річними.
Ось корчаться — не втримає вона —
Здригаються, як небо понад ними.

І залягають землю пліч-о-пліч,
Небесну баню хвилі океану.
Дощі і зливи, зимні день і ніч,
І буревії зрання і дорана.

Бліскучий мече, рівний і ряпмий,
Сліпуча думко, наче лезо, гостра.
Ти розітнеш напруженість пітьми,
Заплетений раменами цей простір!

І ось встають, осяйні і стрункі,
З дзвінкими і округлими шитами,
Розбити руки, кидать навзнаки
І наступати ранених без тями.

Літепла кров спливає, як вода,
Полощучи оголене каміння.
І сходять зела, і трава бліда,
Під прорваними сітями проміння.

І вітрове дихання на сріблі
Ясних хмарин, як сирінкі, заграто.
І перший ратай вологість землі
Перегортає життеносним рапом.

1935

У цьому вірші додано 3 останні строфи, що їх бракує в збірці
«Підзамч'я», виданій у Мюнхені 1946 року.

ІЗ АЛЬБОМНИХ ПОЕЗІЙ •

* За життя поета вони не публікувалися; *текст* подані за усним переданням д-ра М. Антоновича.

ОЛЮ МИЛА, ХОЧ СЬОГОДНІ

Олю мила, хоч сьогодні
Не столоч моїх порад ти:
Будуть цінні, як ні одні,
Я їх важу на карати;
Я їх з досвіду безодні
Обережно буду брати.

Не виходь — це перша рада —
За прислужника науки:

• • • • •

• • • • •

А виходь, коли не сила,
За безжурного поета:
Буде пити, як гориля;
Та згадок про нього й Лета
Не загладить, Олю мила...
Навіть Лета. От таке то!

МИЛИЙ ДРУЖЕ, ЯК ТЯЖКО ЗНОСИВ Я

Милій друже, як тяжко зносив я
Той абсурд, що й тобі ось несу:
Ні за що, ні про що полюбив я,
А одну полюбив за красу.

Але ось, що найгірше скажу я —
Приключиться таке казнащо! —
Що покинув, котру за красу я
Для тієї, котру ні за що.

1926 — 27 ?

ІЗ САТИРИЧНИХ ВІРШІВ

* Опубліковані під криптонімом К. Костянтин у часописі „Український Голос” (Перемишль, 1930 р.); тексти подано в журналі „Самостійна Україна” (Ст. Пол. — Вінніпег), 1949 ч. 11 (22).

Трудно не писати сатири!

Гораций

МЕТАМОРФОЗИ

Був у мене приятель поважний:
Майже батько, справжній опікун.
Обережний, тихий і уважний —
Не торкався небезпечних струн.

Думав так, як думають загально,
Говорив лиш те, що чути міг...
Жив з женою чесно і похвально,
Добру славу донечок беріг.

І ніхто не сподівався лиха,
І нікого не лякав цей пан;
Тільки щось мій приятель потиху
Подивляти взявся Дніпрельстан.

Там процес, а мій панок пускає:
«Що Єфремов? Дика голова!
Кожна влада силу ту ламає,
Що її фундамент підрива!»

Далі більше, більше проречисто...
Раз так просто до стіни припер:
«Ви», говорить, «націоналісти,
Стоїте в зв'язку із УНР!»

З'їхав з розуму, чи що? Хай Бог боронить!
Ну, та випадок все висвітлив один:
Другий рік йому уже корони
Із Москви ідуть через Берлін!

НУ, ТА Й ЧИСТЬТЬ

Ну, та й чистять, ну, й чухрають —
Бо за діло: не гріши!
Як з гармати, вилітають
Із рядів «товариші».

В того баба вірить в Бога,
Цей — бандитський старшина:
Досі жовта призьба в нього
І підсинена стіна.

Цей — куркуль, та ще й завзятий,
Бо, глузуючи з погроз,
Дозволяє поросяті
Підривати наш колхоз.

Цей хвалив горілку царську,
Аsovетську зневажав;
Той під квочку пролетарську
Плімутрочі яйця клав. *)

Цей сякався не рукою
І краватку все носив;
Тих Рябко перед війною
З поліційним псом дружив.

Київ, Харків і Одеса —
Всіх вичищують підряд.
Залишаться: тов. Колесса,
Тов. Студинський, тов. Щурат. . .

* Дя строфі в тексті „Самостійної України” (1949, ч. 11) відсутня, відновлена за усним спогадом д-ра Марка Антоновича.

ВЖЕ ЦІЛА ЗГРАЯ ЗБІГЛАСЬ ІХ

*Академія годується всяким
стором, на яке збігаються
з усіх боків пси на криваве
весілля.*

C. Ефремов, записник.

Вже ціла зграя збіглась їх
Над чорним і роздутим тілом —
Затонських, Скрипників отих,
Кому здохлятини кортіло.

Бенкет шакалів і гіен. . .
Хіба не поле пописатись?
Яка нагода ніч і день
Лизати, плямкати, качатись!

Бува й мій пес туди тіка,
Та я сліпим уже не буду:
Наб'ю по морді жебрака
І зажену в собачу буду!

З М И С Т

Олег Стюарт: Олег Ольжич	5
Володимир Державин: Олег Ольжич — поет національного героїзму	7

РІНЬ

Рінь	21
Археологія	22
Скільки сонця	23
Вечір	24
Купець	25
Поля — облоги і бур'ян	26
Вчора лишились за нами	27
Галли	28
Новобранець	29
Готи	30
Тісно увечорі	31
Змій	32
Нічний напад	33
Наш табор між чагарниками	34
Хтось метнув неминучу стрілу	35
Монастир	36
Акваріум	37
Присвята	38
Палеонтологічна робітня	39
Страшно в горах вночі	40
Революція	41
Піхотинець	42
Дванадцять літ кривавилася земля	43
Пройшли пурпурні фенікійські дні	44
Заходить сонце	45
Воно зросло	46
На полях сторожкового сьогодні	47
І дні, і ночі	48
Нащо слова?	49
I жили у розкошах	50

Страшний Суд	51
Візія	52
Був же вік золотий	53
На трьох горбах	55
Ганнібал в Італії	56
РОЗСИПАНІ ПОЕЗІЇ	
Із циклу «Кремінь»	
Чорно-синяву рінь гризучи	61
Зайніялось неземними огнями	62
Мабуть судилось мені	63
Полінезійці	64
Із циклу «Камінь»	
Напинайте рогожі вітрил	65
Риплять і квилять двоколесі мажі	66
Знаю добре	67
Ах, узліссям іти фіялковим	68
Злотний порох	69
Приходили	70
Бог ясний між людьми ходить	71
Із циклу «Бронза»	
Долини падають	72
Світанок	73
Легко і ясно лежати	74
Пісня про ворога	75
Із циклу «Залізо»	
Душа обважніла, як жорна	76
Надокучили вівці й кози	77
Ольбієць	78
Товариш	79
Полісся	80
Вікінг	81
Поворот	82
Люкреція	83
ІЗ-ПОЗА ЦИКЛІВ	
Присвята	89
Межа	90
Господь багатий нас благословив	91

Маленька кузка, кола на воді	92
Б'є три години на міській вежі	93
Давнім трунком	94
Геологія	95
Антропологія	96
Тринадцять днів ішли ми через пущі	97
Здригаюся і залишаю форум	98
Змовники	99
У Цезаря, в одній з останніх книг	100
Молитва	101
Дон Хозе	102
Зимовник	103
Японії	104
Краса, розмріяна краса	105
Все бурхливіші крила негоди	106
Десь ти ходиш, діво невпинна	107
На темних кладках сивої ріки	108
Пластовий капелюх	109
Гарматчик	111
Як сьогодні	112
Ілоцілуеш	113
Ми вийдем жорстоке зустріти	114
ВЕЖІ	
Городок	117
Незнаному Воякові	126
ПІДЗАМЧЯ	
Підзамчя	141
Яблуня на горі	142
Алябастер	143
Шякунталя	144
Муки святої Катерини	145
Сонна Венус	146
Голляндський образ	147
Порцеляна	148
Диліжанс	149
Пороша	150
Воно дощем спадає золотим	151

Люкреція	152
Пророк	153
Глухо храми упали у порох	154
Триптих	155
Дні зволяться і падають	157
Пророк	158
Ясне мерехтіння кіна	160
Гігантомахія	161
Із альбомних поезій	
Олю мила, хоч сьогодні	165
Мицький друже, як тяжко зносив я	166
Із сатиричних віршів	
Метаморфози	169
Ну, та й чистять	170
Вже ціла зграя збіглась	171
